

INDEX

Capítol 1. Els quaderns de l'antropologia

1.1. La crítica al capitalisme en els 40	19
1.2. Nostre es projecta a la millor de la democràcia	28
1.3. Nostre es projecta al món dels pobres i alllò a qui no s'obliga	32
1.4. El capitalisme com a pel·lícula de la modernitat	35

Capítol 2. Les contradiccions socials

2.1. El món ple de contradiccions de la societat capitalista	47
2.2. La lluita social i el conflicte d'interès	53
2.3. De la moral a l'ètica	61
2.4. La "moralitat" a la moral	64

4rt. PREMI "CIRERA I SOLER"

"Breu biografia i continguts socials del pensament d'Emmanuel Mounier en el context socialcristià europeu en el 50è. Aniversari de la seva mort".

Capítol 3. La moral i l'ètica

3.1. La moral i l'ètica: conceptes i relacions	71
3.2. L'ètica i la moral	76
3.3. El generalisme i l'ètica	81
3.4. El concepte de "bona fe" i el de "bona voluntat" a la moral	85

3.5. La moralitat i la **Lema: Josep Ros Sanvicens**

ANTONI COMIN

Capítol 4. La moral i l'ètica

4.1. La moral i l'ètica: conceptes i relacions	112
4.2. L'ètica i la moral	116
4.3. El generalisme i l'ètica	121
4.4. El concepte de "bona fe" i el de "bona voluntat" a la moral	125
4.5. La moralitat i la	128

Bibliografia

INDEX

Capítol 1: Les contradiccions antropològiques.

1.1. La crítica al capitalisme: en nom de què?	79
1.2. Només es posseeix per mitjà de la desposseïció	80
1.3. "Només posseïm allò que donem o allò a què ens donem".	82
1.4. El capitalisme com a religió de la modernitat.	85

Capítol 2: Les contradiccions econòmiques.

2.1. Els tres principis bàsics de la moral social capitalista.	87
2.2. La fecunditat artificial del diner.	89
2.3. De la moral a l'economia ...	91
2.4. ... i de l'economia a la moral	94

Capítol 3: Les contradiccions polítiques.

3.1. La colonització de la democràcia.	98
3.2. Salvar la llibertat del liberalisme econòmic.	101
3.3. Els límits de l'Estat.	104
3.4. L'Estat o la intervenció de la comunitat.	108

Capítol 4: Les contradiccions ontològiques.

4.1. L'amor o l'esperit encarnat en la matèria.	110
4.2. L'espiritualisme liberal.	112
4.3. El materialisme socialista.	114
4.4. El Regne de Déu per mitjà de la història, però més enllà de la història.	117
4.5. La reconciliació de la cristiandat liberal amb el socialisme.	119
4.6. Les confrontacions tràgiques.	122

Capítol 5: La proposta econòmica personalista.

5.1. Una ètica de les necessitats i de la responsabilitat.	124
5.2. La primacia de les necessitats.	126
5.3. La primacia del treball sobre el capital.	130
5.4. La primacia de la responsabilitat sobre l'aparell anònim.	134
5.5. La primacia dels organismes sobre els mecanismes.	137

Bibliografia	143
--------------	-----

Capítol II

1.1. La crítica al corollari Sauer: és només de què?

Son molts els especialistes en Mounier que consideren que el punt de partida del seu pensament és el rebu del sistema capitalista dels anys 30. Com explica Michel Barthez: "Si hem de creure a Bergson, tota obra filosòfica veix d'un rebu vigent: aquesta sempre el pensador el que rebu és sobre el qual s'edifica el que afirma". L'originalitat de Mounier és la utilitat que atribueix a aquest rebu: el rebu és una realitat que es presenta a l'home i que el condueix a la seva responsabilitat i a la seva llibertat.

També és, tal com explica el mateix Barthez: "Si pot haver-hi un rebu, és perquè hi ha una realitat que és el rebu". La idea de rebu és una idea que és el rebu.

"La fita final no es desenvolupa en nosaltres i al nostre voltant el màxim de consciència, el màxim de sinceritat, sinó assumir el màxim de responsabilitat i transformar el màxim de realitat a la llum de las veritats que hàgim descobert".

Emmanuel Mounier: *Manifest al servei del personalisme.*

Capítol 1: Les contradiccions antropològiques.

1.1. La crítica al capitalisme: en nom de què?

Son molts els especialistes en Mounier que consideren que el punt de partida del seu pensament és el refús del sistema capitalista dels anys 30. Com explica Michel Barlow: “Si hem de creure a Bergson, tota obra filosòfica neix d’un refús vigorós –sabent sempre el pensador el que refusarà abans de saber amb precisió el què afirmarà. L’originalitat de Mounier en la matèria consisteix no a oposar-se a conceptes, a teories, sinó a un sistema econòmic, polític i social, que es manifesta d’una manera concreta”.¹

Tanmateix, cal entendre bé aquesta idea de Bergson. Si pot haver-hi un refús, és perquè aquest refús es fa des d’algun lloc, és a dir, *en nom* d’alguna idea –o d’algun ideal, caldria dir potser-. Tot pensament, en el seu límit, vol ser sempre afirmatiu. En el cas de Mounier també és ben bé així. El personalisme neix com un moviment intel·lectual i espiritual de refús al capitalisme. Aquest és el seu origen. Tanmateix, Mounier s’enfronta al capitalisme perquè aquest entra en contradicció amb allò que més li interessa: la persona. Tanmateix, la persona no és una idea ni un ideal, sinó una experiència: una experiència de comunicació, de sobreabundància, de generositat. Una experiència d’amor, en definitiva.

Són molts els textos on el pensador explica la seva concepció de la persona. Per exemple, aquest de la seva obra de maduresa, *El personalisme*: “Per experiència interior, la persona se’ns apareix aleshores com una presència dirigida cap al món i cap a les altres persones, sense límits, barrejada amb elles en perspectiva d’universalitat. Les altres persones no la limiten, la fan ser i desenvolupar-se. Ella no existeix sinó cap

---

¹ Barlow, M.: *El socialismo de Mounier*, Nova Terra, Barcelona 1971.

als altres, no es coneix sinó pels altres, no es troba sinó en els altres (...) Quan la comunicació es rebaixa o es corromp, jo mateix em perdo profundament (...). Quasi es podria dir que només existeixo en la mesura que existeixo per a altres, i en última instància ser és estimar”.²

I encara, en la mateixa obra escriu: “La força viva de l’impuls personal no és ni la reivindicació (individualisme petit burgès), ni la lluita a mort (existencialisme), sinó la *generositat*, la *gratuitat*, és a dir, en última instància, el do sense mesura i sense esperança de devolució. L’economia de la persona és una economia de do i no de compensació o càlcul. La generositat dissol l’opacitat i anul·la la solitud del subjecte, encara que no rebi resposta (...)”³

1.2. Només es posseeix per mitjà de la despossessió.

Hi ha una contradicció entre el capitalisme i la persona. On es mostra? Es tracta d’una incompatibilitat que es desplega per tot: en la cultura, en l’economia, en la política. I que es demostra tan en els nivells més estructurals de cadascuna d’elles, com en els detalls aparentment més superficials. Els esdeveniments històrics conformen el fil que resseguirà Mounier, amb l’implacable bisturí cristià amb que interroga el seu temps, per tal de provar aquesta contradicció.

Tanmateix, el pensador vol anar a l’arrel. I l’arrel és antropològica. I l’arrel de l’antropologia, per a un filòsof cristià, acaba sent teològica. Quina és la possessió que li escau a la persona per a esdevenir realment persona? Quina és la forma de possessió que el capitalisme ha convertit en l’única efectiva legítima? Aquesta és la qüestió efectivament *radical*.

---

² Mounier, E., *El personalismo*, Editorial Universitaria, Buenos Aires 1962, p.20 (trad. de l’autor).

³ Mounier, E., *El personalismo*, Editorial Universitaria, Buenos Aires 1962, p.21 (trad. de l’autor).

El capitalisme, dirà Mounier, ha pervertit completament el sentit de la possessió veritablement personal i l'ha substituït per un concepte de propietat que porta a la negació mateixa de la persona. Perquè només Déu, explica, posseeix veritablement: "Déu sol és, per al cristià, el propietari eminent de tota cosa (...) Ell sol, doncs, té damunt d'ells un dret de propietat *a priori* i absolut (...) No tenim sobre ningú el poder absolut d'un creador sobre un no-res que ens hagi d'obeir *ad nutum*, sinó una delegació condicionada: Déu proposa, l'home disposa"⁴

Per aquest motiu, l'única manera de posseir real que té l'home a la seva disposició és l'acolliment: "*Només es posseeix allò que s'acull*"⁵. Perquè? Déu posseeix el món per mitjà de la seva generositat: posseeix el món en la mesura que renuncia a ser ell mateix el món. Expliquem-nos. Déu, per al cristià, crea el món; tanmateix amb això estem dient dues coses a l'hora: li dona al món la possibilitat de ser, però li dona aquesta possibilitat en la mesura que en renuncia a ser ell el món. És a dir, li proporciona l'existència en la mesura que li respecta la seva alteritat, és a dir, que es desprèn del món. El món –la natura– és possible en la mesura en que Déu s'ha desprès d'ella. La creació és un acte de deseiximent, com assenyala el propi Mounier: "[Deu] és la suprema Pobresa per la plenitud de Riquesa, el suprem Deseiximent per plenitud de Possessió."⁶

Déu, doncs, crea el món per mitjà del respecte a la seva autonomia: l'autonomia de les lleis de la matèria, en el cas de la natura; l'autonomia de la llibertat, en el cas de l'home. L'Encarnació en cap cas altera aquesta autonomia. Així és com posseeix Déu el món: per mitjà del respecte a l'autonomia, que vol dir per mitjà del no control, per mitjà del despreniment. És a dir, el posseeix en la mesura que el crea. Però, repetim, *crear*

---

⁴ Mounier, E.: *De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p.126.

⁵ *Ibid.*, p.127

⁶ *Ibid.*, p. 113.

el món significa renunciar a *ser* el món. És un acte de generositat. En Déu no ser les coses és –de manera necessària i immediata- estimar-les. Si Déu no fos amor no permetria l'existència de res fora d'Ell mateix. Per tant, l'existència de la matèria –de tot el què no és Déu- és ja una prova de la naturalesa amorosa de Déu.

1.3. “*Només posseïm allò que donem o allò a què ens donem.*”

Per a Déu, doncs, posseir el món vol dir, de primer, crear el món. Però crear el món, ja ho hem dit, és un acte de renúncia, que es desprèn de la seva naturalesa amorosa. Déu posseeix en la mesura que *prèviament* ha donat alguna cosa, és a dir, en la mesura que ha tret alguna cosa –el món- fora de sí. Així, Déu només posseeix el món en la mesura que l'estima. I estimar-lo és *donar-lo*. Així, Déu posseeix per mitjà de la donació, o sigui, de la no possessió. Tanmateix, no és això el què el diferencia de nosaltres. La diferència és que Ell estima necessàriament el món perquè aquest amor és el fonament mateix de l'existència mateixa del món.

L'home, en canvi, no estima necessàriament. En Déu la llibertat i l'amor coincideixen -necessàriament, podriem dir, si no fos perquè una llibertat que actua necessàriament seria una paradoxa-. En l'home no. Aquest és el mal radical que traeix la relació de l'home amb la natura i amb la matèria: quan l'home no estima les coses, no les posseeix veritablement. I això és el que el capitalisme no sap ensenyar: una possessió basada en l'amor, que acaba sempre en la donació: Diu Mounier en relació amb això:

“Per a posseir, haig de renunciar a estar sol. Aquest és el drama de la possessió, tota ella orientada cap a la fusió i la unitat d'una nova solitud, però que exigeix, per a ésser coneguda, que

es mantingui aquesta separació entre possessor i posseït que és la resistència del múltiple.

(...) L'espai físic no crea res entre els éssers. No uneix (ni tan sols en el contacte) ni distingeix veritablement. Separa o juxtaposa. L'única que uneix, tot i mantenir-los distints, és aquesta distància espiritual incommensurable que acorda presències. Reconèixer, i després admetre una presència davant de sí mateix, àdhuc en les coses: aquest és el primer pas de la possessió".⁷

Quina és aquesta *distància espiritual incommensurable que acorda presències*? Això i no una altra cosa es l'amor. L'amor és la força espiritual que té la capacitat de reconèixer com a distint allò que té davant seu, en el mateix moment en què s'hi identifica. Una identificació que respecta l'alteritat de l'altre: aquesta podria ser una bona definició de l'amor. Mounier en dóna encara una altra: "Aquest bé espiritual que uneix tot deixant distints aquells que uneix, és l'amor"⁸ Com que no som les coses, l'única manera de posseir-les és identificar-nos-hi sense destruir-les, és a dir, per mitjà de l'amor.

Per tant: "*Només posseïm allò que estimen*"⁹. Tanmateix, si en Déu estimar és ja crear, i crear i donar coincideixen, l'home que no és creador, ha d'estimar la naturalesa i per a fer-ho ha de donar-la, sense que aquesta donació sigui un acte de creació si nó, en tot cas, de recreació. Mounier ho explica així:

"L'amor només s'acompleix amb la donació. Nosaltres, suplint la causalitat creadora, hem d'aportar la sobreabundància, que és la llei pròpia de l'esperit, a aquelles coses que la llei de degradació i d'envelliment arrossega pel pendís de la matèria. Autoritat en el sentit ple de la paraula: poder d'augment, de

---

⁷ *Ibid.*, p. 127.

⁸ *Ibid.*, p. 129.

⁹ *Ibid.*, p. 129.

sobreelevació, d'irradiació per una forma de la seva plenitud sobre la matèria. I quan es tracta d'una persona, no solament se sol·liciten els nostres talents, sinó la mateixa donació de la nostra pròpia persona. La possessió unilateral d'un bé material per una persona és el grau més baix de la possessió: troba el seu mode més alt en l'intercanvi d'una doble donació personal i total.”¹⁰

En conseqüència: “No posseïm sinó allò que donem o allò a què ens donem”¹¹. Aquesta és l'única forma de possessió possible per a un ésser que fa de l'estimar el centre de la seva existència, que sempre és alhora privada i pública, personal i comunitària, individual i social:

“Donar, sovint, és compartir, irradiar i fer més plena la pròpia possessió, per la comunicació. Donar, sovint és tabé desposseir-se en el sentit més radical de la paraula. Però aquí parlem només del béns que tota ascési ens guarda o ens adquireix. Volem dir que cap bé no és nostre si la seva possessió es manté solitària. La possessió se'ns presenta aleshores en la seva essència completament diferent d'un pendís cap a sí mateix. És una adhesió però que, en el propi cor, nodreix un deseiximent. Altrament, corbada sobre sí mateixa, complaent en sí mateixa, es fa pesant, es ridiculitza, es desespera. La voluntat de posseir, de sentir-se i dir-se possessor en lloc d'oblidar-se d'ésser-ho, mata la possessió. Ja no hi ha joia en ella, aleshores tot sembla que es torni impur al contacte del jo.”¹²

---

¹⁰ *Ibid.*, p.129.

¹¹ *Ibid.*, p.129.

¹² *Ibid.*, p.130.

1.4. El capitalisme com a “religió” de la modernitat.

Quin ha estat el pecat original del capitalisme, segons Mounier? Que ha oblidat aquesta realitat segons la qual l'home és només l'usufructuari de la naturalesa i de la matèria, segons la qual el veritable propietari és Déu. El capitalisme pretén que l'home intenti posseir de manera absoluta allò que només pot posseir per mitjà de l'acolliment, la donació i l'amor. Fa caura a l'home en el miratge d'una possessió total que, essent-li impossible, acaba convertint-se en avarícia, que no és sinó una caricatura de la seva pròpia pretensió. Diu Mounier: “El capitalisme atribueix a l'home el domini eminent de Déu, d'un Déu, ho hem de precisar, que serà avidesa i no pas amor.” Que vol dir això? El capitalisme, pel què fa a la relació amb la natura i la matèria, ha donat a l'home el lloc de Déu: i amb això ha convertit a l'home en esclau de la passió de l'avidesa. El diner és la representació material d'aquesta passió. Així, el capitalisme ha substituït a Déu ha posat el diner en el seu lloc.¹³

Estem en un terreny molt proper al dels anàlisis que, transitant el camí que va de les ciències socials a la filosofia, fa un altre autor de la mateixa època com Walter Benjamin. Benjamin,

---

¹³ “La propietat, dirà Mounier, ha de ser una aliada de la persona, però el capitalisme n'ha fet una enemiga. La propietat, el tenir, és personalitzadora quan val com a mitjà de l'expansió de l'ésser. Tanmateix, en el capitalisme el sentit personal de la propietat ha estat substituït pel desig infinit i abstracte d'acumulació. La propietat personal no és mai abstracta; la capitalista sempre. És la possessió sense ànima. En el capitalisme, el tenir no expandeix l'ésser, subordinant-se-li, sinó que el suplanta. D'aquí que en el capitalisme s'hagi caigut en un productivisme sense direcció. La relació entre l'home i la natura que es deriva del productivisme, ja no és una relació de diàleg, sinó d'explotació. A la mala concepció de la propietat privada, convertida en acumulació quantitativa, li correspon una mala possessió de la natura”

Comín, A.: “Emmanuel Mounier”, a *10 pensadors cristians del segle XX*, Ed. Cruïlla – Fundació Joan Maragall, Barcelona 1999, p.202.

com Mounier, també és un filòsof aclaparat per la deriva del capitalisme dels anys 30. Les circumstàncies en que escriuen la seva obra són les mateixes: la crisi de civilització de l'Europa de pre-guerra. En aquest context, el que dirà Benjamin és que el capitalisme, en la modernitat, ha substituït el cristianisme. Per al filòsof d'origen jueu, el procés de racionalització que comença amb el Renaixement ha fet que l'ocultació progressiva de Déu en què consisteix el procés de secularització i de desencantament, acabi portant a una progressiva entronització del capitalisme com a nova religió. En un món sense esperit, tal i com és el món científic i tècnic que Occident construeix al llarg de la modernitat, l'afany d'acumulació s'ha convertit en el nou esperit que mou el món. Mounier havia ja dit una cosa ben semblant: el diner s'ha convertit en "l'amo del món sense ànima". En els seus moments més encesos, s'atreveix a dir, fins i tot que "el món del diner és la més gran conspiració que mai hagi conegut el món contra la Gràcia de Déu". Per això, Mounier parlarà ja des dels inicis de la seva tasca pública de "refer el Renaixement", això és, reconstruir aquesta modernitat que ha malentès la secularització com una escissió mortal entre l'esperit i la matèria. I que ha convertit a l'home víctima d'una doble pobresa: la d'un esperit desencarnat, sense cap eficàcia històrica, i la d'una matèria sense esperit, lliurada als cecs mecanismes de la necessitat, per dialèctics que siguin. Dues formes de negar la realitat de la persona, que és la de la llibertat encarnada o, dit a l'inrevés, la de la matèria espiritual. Cal precisar encara una darrera qüestió: tan aviat com Mounier assenyala el pecat d'idolatria en que cau el capitalisme, assenyala tot seguit com aquesta substitució no és exclusiva d'ell: "Aquesta posició fonamental (la possessió com a avidesa i no com a amor) no està lligada exclusivament a un règim econòmic. Es pot referir als règims més oposats". Una precisió que va adreçada, cal imaginar, als règims comunistes de

l'Europa oriental. Una precisió que compartiria, en bona mesura, Benjamin i que ve a coincidir amb tots aquells anàlisis que coincideixen a atribuir a les arrels culturals de la modernitat –i no estrictament al capitalisme com a tal- la causa de les alienacions socials que pateix el segle XX. Un anàlisi no allunyat del clima general de l'Escola de Frankfurt, ni dels plantejaments dels autors de la *Dialèctica de la Il·lustració*.

Capítol 2: Les contradiccions econòmiques.

2.1. Els tres principis de la moral social capitalista.

El capitalisme en comptes de posseir amb amor, posseeix amb avidesa. És a dir, amb comptes d'estar basat en la donació està basat en l'acumulació. Aquesta mala possessió es demostra en el què Mounier, en un text de 1934, anomena els “tres principis de moral social”:

1. *La primacia de la producció.* El capitalisme posa l'home al servei de l'economia, en comptes de posar l'economia al servei de l'home. La producció no està al servei de les necessitats humanes, sinó que acaben sent les necessitats les que es posen al servei de la producció. Així, el capitalisme s'ha convertit en un joc pervers de creació de necessitats artificials: “No es regula la producció d'acord amb el consum, i aquest segons una ètica de les necessitats de la vida humana, sinó el consum i, a través d'ell, l'ètica de les necessitats i de la vida, d'acord amb una producció desenfrenada. L'economia esdevé un sistema tancat, amb el seu propi joc, i l'home hi ha de sotmetre el seu tarannà i adhuc els seus principis de vida”.¹⁴

---

¹⁴ Mounier, E.: *Línies de posicions, a De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p.70.

2. *La primacia del diner o primacia del capital.* El capital no està al servei del treball, sinó a l'inrevés. “El primer aspecte d'aquesta soberania [del diner] és la primacia del treball per damunt del capital, en la remuneració i en la repartició de la potència econòmica; ja que el diner en un sistema així és la clau dels llocs dirigits. La “societat de capitals” esdevé l'associació típica. El seu segon aspecte és el regne de l'especulació, o el joc del diner, mal encara més gros que el productivisme. Transforma l'economia en un immens joc d'atzar (...).”¹⁵

Així, de la mateixa manera que el consum està al servei de la producció, la producció està al servei del capital. L'ordre de prioritats econòmiques veritablement personalitzador hauria de ser aquest: necessitats > consum > producció (treball) > capital. En canvi, el capitalisme ha pervertit l'ordre completament: capital > producció > consum > necessitats.¹⁶

3. *Primacia del benefici.* Es tracta d'una conseqüència directa del principi anterior. “El benefici en diners és el mòbil dominant de la vida econòmica”¹⁷ El benefici capitalista, diu Mounier, no és just perquè “no és la retribució normal

---

¹⁵ *Ibid.*, p.71.

¹⁶ “El capitalisme, diu Mounier, ha subvertit l'ordre dels principis econòmics. El capital hauria d'estar al servei de la producció, la producció al servei del consum, i el consum al servei de les necessitats. Les necessitats humanes, considerades en una perspectiva total de la persona, haurien de ser el punt de partida de l'economia. Però el capitalisme ha subvertit l'ordre natural que fa de la persona el centre i ha subordinat la producció a les necessitats del capital, el consum a la producció i les necessitats humanes al consum. La reconstrucció del sistema econòmic, dirà Mounier, ha de començar per una ètica de les necessitats.”

Comín, A.: “Emmanuel Mounier”, a *10 pensadors cristians del segle XX*, Ed. Cruïlla – Fundació Joan Maragall, Barcelona 1999, p.201.

¹⁷ *Ibid.*, p. 71.

dels serveis prestats”.¹⁸. Al contrari, en primer lloc “tendeix sempre al guany adquirit sense treball, assegurat pels diversos mecanismes de fecunditat del diner”.¹⁹ En segon lloc, “no es regula en funció de les necessitats sinó que, en principi, és indefinit”.²⁰ En resum, una riquesa que acumula algú que no l’ha creada i no la necessita. Aquesta és la síntesi de la injustícia capitalista, per a Mounier.

2.2. *La fecunditat artificial del diner.*

El què Mounier anomena la *fecunditat artificial del diner* és el mecanisme econòmic en el qual es concreten o en el qual cristal·litzen aquests tres principis de moral social. Recordem que aquest tres principis representen la plasmació en la moral col·lectiva de l’error antropològic de partida: la mala possessió de la naturalesa. Aquesta mala possessió era, pel pensador cristià, una conseqüència de la traïció de la vocació amorosa de la persona humana. Si l’home no estima, posseeix malament. En realitat, no posseeix. Tanmateix, quan l’home estima posseeix per mitjà de la donació de la recreació (del donar-se) i de l’acolliment.

Per tant, donat que la fecunditat artificial del diner és la plasmació en estructures i institucions econòmiques dels tres principis de moral social, cal entendre que és un mecanisme que, en sí mateix, va contra la vocació amorosa de la persona humana. Ara entenem millor la denúncia de Mounier, segons la qual, el capitalisme –si més no el que ve del segle XIX i arrossega Occident a principis del segle XX- va contra la persona humana.²¹ La traïció a la vocació amorosa de la persona és allò que la teologia clàssica anomena amb la paraula

---

¹⁸ *Ibid*, p. 71.

¹⁹ *Ibid*, p. 71.

²⁰ *Ibid*, p. 71.

²¹ *Ibid*, p. 71.

pecat. En la mesura que la fecunditat artificial del diner és una institucionalització, això és, una plasmació en una estructura o una sèrie d'estructures econòmiques d'aquest pecat, podem parlar de *pecat estructural*. Es tracta d'un concepte molt bíblic, que en les darreres dècades del segle XX ha recuperat l'anomenada *teologia de l'alliberament*. D'acord amb aquesta teologia, el capitalisme seria un sistema que és en ell mateix –no en la seva totalitat, però sí en moltes o vàries de les seves institucions i dels seus mecanismes– una forma de *pecat estructural*. Vol dir això que genera estructures socials que allunyen de Déu, en la mesura que el pecat no és altra cosa que la llunyania de Déu. La crítica de Mounier al capitalisme en nom de la persona se situaria, com veiem, en aquesta mateixa línia i, encara, es podria considerar com una font precursora d'aquella corrent teològica.

Així doncs, no hi ha cap salt argumental insalvable, encara que ho pugui semblar, entre l'antropologia personalista i la teologia que la fecunda, per una banda, i la crítica de l'economia que du a terme Mounier, per l'altra. La relació entre la mala possessió i la fecunditat artificial del diner per a ell és prou clara i directa: “Tal i com la concep el capitalisme –escriu Mounier– l'apropiació privada comporta una detenció perpètua, no revisable i incontrolada, per part de l'individu, de tots els béns que li permet d'adquirir un règim on la fecunditat del diner i la llei del més fort fan créixer en un cert nombre de mans uns tresors d'iniquitat i els donen una tirania inadmissible sobre la massa dels desfavorits.”²²

Quins són els mecanismes que duen a terme aquesta *fecunditat artificial del diner*? Mounier els descriu així:

“Del diner, simple signe d'intercanvi, el capitalisme en fa un bé productiu en sí mateix, una riquesa que pot proliferar al

---

²² Mounier, E.: *De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p.150.

moment del traspàs que constitueix l'intercanvi. Aquesta és la font del guany capitalista, que constitueix pròpiament la usura o la ganga. Donat que aquest benefici s'adquireix sense treball, sense servei real o transformació de matèria, no es pot obtenir sinó a través del joc propi del diner o (i és una altra forma derivada de la usura) gràcies al treball d'altri. És doncs un veritable parasitisme (...).

Sobre el joc propi del diner, isolació de la seva funció econòmica, la usura revesteix avui formes sàvies i variades.

Citem el préstec a interès fix i perpetu: la usura de la moneda (usura monetària, inflacions diverses), la usura de la renda (...), la usura de la banca (...), la usura de la borsa (totes les formes d'especulació sobre la moneda o sobre mercaderies).”²³

2.3. De la moral a l'economia ...

Així, el que d'entrada respon a principis de moral social s'objectiva en aquests mecanismes que acaben tenint la seva pròpia dinàmica, és a dir que existeixen de manera relativament autònoma i independent dels propis principis que els han fet sorgir. Així es posen les bases per a la dialèctica entre les estructures econòmiques i la moral que Mounier assenyalarà tantes vegades al llarg de la seva obra.

Les estructures econòmiques, ja ho hem vist, sorgeixen d'un error antropològic: un error, per així dir-ho, espiritual, en el sentit que és un error derivat de la llibertat humana. Així, és l'esfera cultural –aquella que depèn de la llibertat– la que està a l'arrel de les injustícies i les opressions de l'esfera econòmica. Això separa a Mounier radicalment del marxisme més ortodox i escolàstic, d'acord amb el qual l'esfera cultural i ideològica no era sinó una superestructura de l'esfera econòmica, que la determinava completament. Per a Mounier, no es pot admetre

---

²³ *Línies de posicions, a De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p. 72.

aquest deterministe social, que en el fons és la conseqüència d'un determinisme antropològic. És cert, dirà Mounier amb Marx, que l'home té abans que res les seves necessitats naturals; sinó no sobreviu. L'home, per tant, depèn de la naturalesa i depèn del treball que la transforma per garantir la seva supervivència i per construir, a través d'aquest treball, la seva pròpia humanitat. Ressaltar això és, per a Mounier, un dels grans encerts del marxisme.

Tanmateix, no és cert que aquesta dependència de la naturalesa s'hagi de fer per la via de la "possessió amb avidesa" de manera necessària. Per a Mounier, la "mala possessió" que el capitalisme ha posat al descobert com cap altre sistema econòmic al llarg de la història de la humanitat, és el resultat de les eleccions de la llibertat humana. No hi ha cap determinisme antropològic que s'objectivi en un determinisme econòmic, que acaba fent de l'esfera de l'esperit una mera superestructura de l'àmbit de la producció. No: el capitalisme és una conseqüència de la llibertat humana, dirà Mounier; no és un resultat inevitable de la necessitat que té l'home de dominar la naturalesa. Per això la revolució no pot ser només econòmica, sinó que també ha de ser moral. "La revolució econòmica serà moral o no serà", dirà Mounier als marxistes. Cal canviar els esperits si volem canviar també les estructures. En això, Mounier, es revela com l'hereu de Péguy que sempre fou.

Tanmateix, les estructures econòmiques, si bé no creen la moral, ans al contrari en són elles mateixes un fruit, un resultat, sí que reproduïxen aquesta moral que les ha fet sorgir. Així, la fecunditat artificial del diner –la usura, etc.- inculca en els esperits, de manera anònima els tres principis de moral social en els quals es basa i per tant, en darrera instància, inculca una relació no amorosa amb la natura o, el què és el mateix, una relació parasitària amb el treball dels demés. Cal una lluita espiritual per tal que els mecanismes econòmics –des del seu anonimats i la seva irresponsabilitat- no acabin determinant les

nostres consciències. Per als personalistes això està clar. Però un cop aquestes consciències s'han alliberat de la moral que el capitalisme inculca de manera sistemàtica i anònima, el que cal canviar són els mecanismes econòmics mateixos. "La revolució econòmica serà moral o no serà": aquesta és, en realitat, la primera part del lema personalista amb el qual Mounier, corregint a Péguy, va escandalitzar a tots aquells que feien de l'anticapitalisme un discurs estrictament moralitzant. Aquells que amb una prevenció sospitosa s'aturaven sempre en el nivell dels esperits quan les circumstàncies els empenyien a transformar les estructures. Mounier, diguem-ho ben clar, és conscient que per tal d'alliberar la moral social dels errors espirituals del capitalisme el què cal és, abans que res, transformar els mecanismes econòmics que van produint aquests errors.

És només en aquest sentit que es pot parlar de *pecat estructural*. Perquè, en realitat, el pecat és sempre personal, doncs no és una estructura, una institució, una llei, la que està allunyada de Déu. La relació amb Déu és fruit només de la llibertat humana. Només una llibertat es pot allunyar de Déu. Només l'home pot pecar. Tanmateix, l'existència de l'home és necessàriament social, i la relació d'uns homes amb els altres es dona mitjançant lleis, mecanismes i estructures que van més enllà de cadascun dels homes que participen en elles, en la mesura que s'objectiven i apareixen com a realitats socials *prèvies* a ells. Així, aquests mecanismes afecten directament la llibertat humana. I és en aquest sentit que poden empènyer aquesta llibertat a allunyar-se de Déu. És aleshores quan aquests mecanismes econòmics apareixen com a *pecat estructural*: perquè fan que les persones concretes trenquin la relació amorosa amb la naturalesa i la relació de fraternitat amb els altres, que és substituïda per una relació de parasitisme: jo m'aprofito del treball d'altri. Les allunyen de Déu, és a dir, de

la vocació que Déu ha donat a la persona humana, que és la d'estimar, amb universalitat.

La possessió per mitjà de l'amor suposa per damunt de tot –i en això Mounier no deixarà mai d'insistir al llarg de tota la seva obra- la *responsabilitat* vers allò posseït: capacitat per respondre d'allò que un ha rebut, d'allò que un acull, d'allò que un dóna o que li ha estat donat. El capitalisme, com que no posseeix amb amor, ha eliminat tot sentit de la responsabilitat i l'ha substituït pel mecanisme anònim. El parasitisme, la fecunditat artificial del diner, és un mecanisme d'irresponsabilitat. Així, qui participa d'aquest mecanisme i se'n beneficia, es converteix en còmplice i propagador –potser sense saber-ho- d'aquesta irresponsabilitat. Les estructures no són en elles mateixes *pecadores*, però fabriquen comportaments *pecadors* tan a l'engròs, els propaguen tan i amb tanta força que s'acaben convertint, fàcilment, en la principal causa de l'allunyament de Déu per part dels homes. Així, el que cal es canviar les estructures econòmiques, per canviar amb elles els principis de moral social: cal canviar la primacia del capital sobre el treball per la primacia del treball sobre el capital, perquè el treball és l'única font de valor econòmic. El diner no és mai responsable, és anònim i només coneix la dinàmica de l'acumulació, mentre que el treball és l'única font de responsabilitat.

3.4. ... i de l'economia a la moral.

Així, de la mateixa manera que a l'origen de les estructures econòmiques trobem un error espiritual, Mounier vol fer notar com a l'origen de molts problemes espirituals i morals de la societat del seu temps hi ha les estructures econòmiques en elles mateixes. Ara sí que cal assumir el descobriment dels marxistes: les condicions materials de l'existència acaben determinant tant l'esperit com la concepció del món:

“(…) gràcies al poder indefinidament acumulat que permet la fecunditat del diner, s’ha constituït progressivament un enorme aparell d’opressió. (…).

N’ha resultat un enduriment de l’organisme social en classes i jerarquies fonamentades en el diner, una creació de tipus socials inhumans; el ric, el petit burgès, el proletari. Més a fons encara, una opressió interior de la vida personal en sí mateixa a través de l’extinció de totes les espontaneïtats, de tots els valors, de totes les generositats humanes sota els valors del diner i de consideració. Finalment, la impossibilitat per a la majoria dels oprimits d’accedir a una vida digna ni que sigui mediocrement humana, i amb molta més raó a una vida interior.”²⁴

Aquestes són les conseqüències espirituals del capitalisme. Les seves estructures econòmiques per tant, creen una moral. I aquesta moral impedeix organitzar la vida d’acord amb els valors pròpiament humans –aquesta moral els “expulsa o desvia progressivament”, dirà exactament Mounier. Quins són aquests valors? Mounier fa la llista: “amor del treball i de la seva matèria, sentit del servei social i de la comunitat humana, sentit poètic del món, vida privada, vida interior, religió”.

Per culpa de la moral del diner, dirà Mounier, els homes es veuen abocats a dues menes oposades de degradació espiritual: la d’aquells reduïts a la passió del profit, a acumular diners; i la d’aquells reduïts a l’enveja del profit, a veure com se’ls neguen els diners. La passió pel profit és la manera com Mounier anomena l’afany de lucre, que és el fruit d’una gran confusió, ja l’hem vist: intentar posseir les coses, la matèria amb voluntat de possessió absoluta, en comptes de posseir-les amb despreniment. Així, l’afany de lucre, “una de les passions amb més capacitat de violència del món actual”, envileix els

---

²⁴ *Ibid*, p. 73. Recordem que es tracta d’un text de 1934.

esperits: als uns els fa avars i als altres ressentits. A tots, egoistes. “Diner, misèria del ric, misèria del pobre”, escriu. L’alternativa personalista és *la pobresa*: alliberar-se del desig d’acumulació i no subordinar el creixement espiritual a l’avidesa econòmica.

Diguem-ho d’una altra manera: l’afany de lucre fa dels béns materials *fins* en sí mateixos *fins absoluts*, en comptes de fer-ne *mitjans* per a la vida espiritual, és a dir, *fins relatius*. Calen els béns materials, per a la supervivència. Però l’objectiu de la vida humana no és la supervivència material, sinó la plenitud espiritual. Quan l’home fa de la vida material l’objectiu de la seva vida, aleshores l’únic camí que li queda és l’acumulació: l’acumulació és un simulacre material del creixement espiritual. Els béns materials, que són un mitjà per a la vida espiritual, intenten substituir-la. Tanmateix, com que els béns materials mai no satisfan les pulsions espirituals de l’home, l’única sortida que troba l’home és seguir acumulant, per tal d’intentar resoldre inútilment a través d’aquest creixement material aquesta insatisfacció. El diner es converteix en un simulacre de la llibertat. La llibertat que no sap trobar la seva vocació —que és l’amor— es lliura a la falsa vocació de la riquesa. La riquesa ha substituït l’amor en una civilització com la capitalista que ha convertit el què eren mitjans en fins absoluts: l’acumulació, és l’ànima del capitalisme.

L’únic que pot posseir l’home amb avidesa, al final, no és ni tan sols la matèria i la naturalesa, sinó el diner: un simulacre abstracte d’aquelles. Perquè la matèria real no es deixa posseir amb avidesa; cal substituir-la per diner, que en ser una forma abstracta de la matèria pretén ser, d’alguna manera, una forma de espiritualització de la mateixa. Entenguem-nos. En el dualisme la matèria ha estat privada de la seva submissió real a l’esperit. Amb això, ella, destinada a ser mitjà d’expressió de l’esperit, és absolutitzada, acaba convertida en fi en sí mateixa. Intenta substituir l’esperit mateix, ocupar el seu lloc.

Tanmateix, això la natura real no ho pot fer: només ho pot fer una forma abstracta de la natura. Aquesta forma és el diner, que pretén ser, doncs, una versió de la matèria amb pretensions espirituals, per tal de poder dur a terme l'usurpació de l'esperit real. La matèria real no podria dur a terme aquesta usurpació, no podria ocupar el lloc de l'esperit. Ella sempre resta com a mitjà.

És només el diner el que –com a matèria abstracta que és– pot fer aquesta usurpació. Només el diner pot intentar passar de mitjà –que és en realitat– a fi en sí mateix. No és estrany doncs, que l'únic que es pot posseir amb avidesa, amb avarícia, l'únic objecte de la “mala possessió” de la matèria no sigui la matèria mateixa, sinó el diner. Del dualisme se'n derivava, en primer lloc, l'absolutització de la matèria; en segon, la necessitat de posseir amb avarícia. Només el diner pot intentar ser absolut; només el diner pot ser posseït amb avarícia.

El capitalisme, doncs, com a sistema econòmic, està estructuralment dirigit en contra de la generositat i, per tant, impedeix la personalització. La moral burgesa, encara, ha posat el confort com a valor central dels individus. La misèria material és dolenta per al creixement espiritual, però també ho és el confort, perquè abandona els individus a la facilitat, a la comoditat, és a dir: a la disminució de l'home. La doble tirania de la misèria i de la riquesa, doblement esterilitzant, impedeix la llibertat necessària per a la contemplació desinteressada de l'univers i de la vida. El diner ha matat l'espontaneïtat i l'amor i els ha substituït pel càlcul. El poder real, que és el poder de personalització, ha estat substituït pel poder del diner, fictici, un simulacre del poder. El diner converteix els intercanvis humans no en un espai de comunicació, sinó en un sistema d'equivalències. La moral del donar ha estat substituïda per la moral de la proporció i la compensació. Però la persona és desproporció i gratuïtat.

Per això Mounier batejarà el capitalisme amb el nom de *desordre establert*: una organització social que impedeix el procés de personalització, que impedeix a l'individu transcendir-se en els altres ni en cap valor que no sigui la mera satisfacció dels seus desigs particulars. L'esperit burgès potser en un temps va poder ser vàlid per acabar amb l'ordre feudal i la cristiandat anterior, però a principis del segle XX fa de la persona un individu isolat i egoïsta. Al segle XX, creu Mounier, el capitalisme va contra la història.

Capítol 3: Les contradiccions polítiques.

3.1. La colonització de la democràcia.

Tanmateix, el capitalisme no ha conquerit només els esperits. Un dels problemes que més preocupa a Mounier és constatar com el capitalisme i el seu "esperit burgès", tal i com ell bateja la moral social capitalista, no han colonitzat només els esperits sinó també les institucions públiques: polítiques, culturals i educatives. D'entrada, el capitalisme ha acabat amb tot allò que de veritat hi havia en el propi liberalisme econòmic –iniciativa de l'individu, llibertat responsable, responsabilitat personal sobre els mitjans de producció, propietat veritablement personal al servei del bé comú, estímul del progrés tecnològic, etc.- i ho ha substituït pel seu contrari –control del mercat per part d'una oligarquia, anonimat irresponsable, propietat avariciosa, llibertat com a llei del més fort, etc.-. És a dir, ha fet degenerar el liberalisme econòmic en un sistema econòmic que no és sinó la seva caricatura.

Però, a més d'això, el capitalisme ha posat al seu servei el liberalisme polític que l'avia acompanyat del bracet des del seu naixement i ha convertit la democràcia en la seva serventa. El liberalisme econòmic, hipertrofiat sota la seva forma

capitalista, ha acabat colonitzant el liberalisme polític. Explica Mounier:

“En tots els graus d’aquest organisme [econòmic] demolit d’aquesta manera, el regne del diner ha substituït tots els mòbils d’interès, més complexos i diversos que no ens pensem, per l’únic mòbil sumari del benefici personal indefinit, que no pot arribar a portar sinó a un règim d’usura, de guerra, d’irresponsabilitat i d’immoralitat, fins a envair tots els poders amb les potències del diner, tots els cors amb les raons del diner.

No deixem que desviïn el problema aquells qui tenen interès a fer-ho. Els defensors del capitalisme i del seu règim actual de propietat intenten de convèncer que ells defensen al mateix temps els valors de propietat personal, d’iniciativa i de llibertat responsable que hem assumit més amunt. En realitat en són els enemics directes i els fan retrocedir cada dia, tot mantenint-ne la il·lusió, tal com mantenen, per tal d’emascarar millor llurs operacions ocultes, la il·lusió de la sobirania popular.”²⁵

La democràcia ha quedat sepultada sota el control del diner. Tots els elements positius del liberalisme són anul·lats per la fecunditat artificial del diner. La lliure iniciativa personal és només una ficció jurídica, perquè la usura del capital sobre el salari fa de les masses treballadores una única massa descontenta, que no té accés ni als llocs on s’exerceix l’autoritat col·lectiva ni a l’educació necessària per a dur a terme aquesta iniciativa personal. “La democràcia capitalista –dirà– és una democràcia que li dona a l’home llibertat que el capitalisme li impedeix d’usar.”

La democràcia proclama la igualtat, però es tracta d’una proclamació hipòcrita, diu Mounier, que emmascara sota d’ella

---

²⁵ Mounier, E.: *De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p.182.

els pitjors mecanismes de desigualtat social. La democràcia és en realitat una forma d'oligarquia, un règim totalitari, que pretén mantenir sota control d'una minoria a una majoria, de la manera més dissimulada possible:

“¿La igualtat? Es proclama la igualtat jurídica i, sobretot, el què té més importància per a ella [la democràcia capitalista], la igual oportunitat de tots en la carrera cap al diner: hipocresia d'un règim en el qual –malgrat algunes victòries (nascudes sovint de la violència i de la usura), malgrat algunes infiltracions avarament restringides- l'educació i les funcions de comandament són en el seu conjunt el monopoli d'una casta; en el que en tots els camps les sancions afecten de diferent manera als rics que als pobres; en el que la sobirania popular no és més que un esquer.”²⁶

Per això, segueix Mounier, l'Estat polític no representa ni als ciutadans, ni tan sols als partits, sinó només a individus que voten i mitjançant el vot acaben per sotmetre's als capitalistes que, a través dels mitjans de comunicació i del propi Parlament, conserven els seus mecanismes de control de la política. Sota l'aparença d'un Estat democràtic s'amaga un Estat totalitari, si, com diu Mounier, per totalitarisme entenem “tot règim en el qual una aristocràcia (...) de diner, classe o partit assumeix, imposant la seva voluntat, els destins d'una massa amorfa—encara que aquesta consenteixi i s'entusiasmi.”²⁷ Mounier és contundent: en aquest cas, caldrà dir que el capitalisme ha fet de la democràcia burgesa i totalitària un règim totalitari.

Barlow, un dels intèrprets de Mounier, assenyala, referint-se a aquesta qüestió: “Resulta obligat admetre que la democràcia

---

²⁶ Mounier, E.: *Les certitudes difficiles*, Edicions du Seuil, Paris 1958, p.35.

²⁷ Mounier, E.: *Revolució personalista i comunitària*. Obras Completas, vol. 1, Ediciones Sígueme, 1988, p.294

formal tal com (...) se practica a l'Occident capitalista no és res més que la màscara d'una oligarquia. Desviada des dels seus inicis per l'individualisme jurídic dels seus primers ideòlegs, anihilada després en la seva realitat concreta per l'imperialisme del diner, la democràcia no serveix més que per cobrir amb un abric de nobles valors l'opressió més escandalosa".²⁸

La democràcia capitalista és hipòcrita: sota l'idealisme de la llibertat jurídica i la igualtat formal, amaga la passió pel benefici. Quan aquesta hipocresia es posi al descobert –gràcies l'embat del socialisme, que proclama obertament el seu materialisme per posar en evidència el materialisme dissimulat dels liberals- aleshores, de l'idealisme liberal, el món capitalista passarà al totalitarisme nazi i feixista. El capitalisme fa el pas tràgic però inevitable: de l'idealisme liberal que no vol reconèixer, hipòcritament, la seva passió pel profit, a l'hiperrealisme nazi, que els assumeix obertament, lluirant-se voluntàriament al seu poder destructor. "Els feixismes –escriu- són molt menys heterogenis del que es creu respecte de les democràcies decadents."²⁹

3.2. Salvar la llibertat del liberalisme econòmic.

La democràcia només té sentit quan serveix per al procés de personalització. La llibertat i la igualtat, de fet, no són fins en sí mateixes sinó mitjans d'aquest procés. Quan el capitalisme ha sotmès la democràcia sota la violència invisible del regne del diner, la democràcia perd tota la seva raó de ser. Cal aleshores, trencar els principis sacrosants en què es basa el liberalisme econòmic si es vol realment salvar la democràcia, si es vol recuperar la funció personalitzadora de la llibertat i de la igualtat jurídica.

---

²⁸ Barlow, M.: *El socialismo de Mounier*. Ed. Nova Terra, Barcelona 1975

²⁹ Mounier, E.: *Recolució personalista i comunitària*, Obras Completas, vol. 1, Ediciones Sígueme, 1988, p. 199.

Mounier serà un ferm defensor de la restricció de la llibertat econòmica –de la llibertat en què es basa el liberalisme econòmic- per tal de salvar la llibertat política i espiritual. La llibertat “ha de ser limitada en els seus mitjans quan –diu Mounier- pren els camins de l’opressió.”³⁰ La llibertat econòmica, aquesta és la paradoxa, bona en ella mateixa, en el capitalisme, en virtut de mecanismes com el de la fecunditat artificial del diner, en virtut de principis com la primacia del benefici sobre la producció, i del capital sobre el treball, ha pres el camí de l’opressió. Així, escriurà Mounier:

“Una de les nostres tasques constants ha estat denunciar en la democràcia, en la premsa, en el joc de les idees, les il·lusions de la llibertat sota un règim o un regne de la tirania oculta del diner. Però és irrisori carregar a la llibertat espiritual, i per tant a la llibertat política, amb les conseqüències d’una falta de la qual la llibertat econòmica és l’única responsable. Encadenar la llibertat econòmica, sens dubte, però per alliberar la llibertat espiritual i política (no temem aquest bell pleonasma), aquesta ens sembla que és la via reial de l’humanisme.”³¹

Ara bé, ¿què voldrà dir *encadenar la llibertat econòmica*? Mounier, ho veurem ben aviat, pensa entre d’altres coses en organitzar la propietat no de manera estrictament privada, sinó en donar un dret col·lectiu sobre la propietat. És a dir, pensa en organitzar parcialment la propietat de manera col·lectiva. Tot, tanmateix, al servei de la llibertat personal. En el text de 1946 dirà:

“Fonamentant com fem nosaltres l’exigència d’una organització parcialment col·lectiva de la propietat, no

---

³⁰ *Ibid.*, p. 294.

³¹ Mounier, E., *Les certitudes difficiles*, Editions du Seuil, Paris 1958, p. 182.

disminuïm el principi de la propietat personal, sinó que reclamem el seu retorn en un món que l'expropia, reivindicuem per a tothom el domini que avui no és res més que el privilegi d'uns quants, afegint-hi la responsabilitat que ells han oblidat.”³²

Ja en el text de 1934, Mounier parlava de limitar la llibertat econòmica, que es refereix sempre a la lliure iniciativa empresarial, però ara no ho fa en nom de la llibertat política i espiritual sinó en nom de la llibertat material, que ara es refereix als drets socials: a tenir els mínims materials coberts. Tanmateix, en el cas del personalisme –ho veurem més endavant amb tot el detall- la llibertat espiritual i política no és possible sense la llibertat material. Així, els dos arguments –limitar la llibertat econòmica en nom de la llibertat espiritual o en nom de la llibertat material- en realitat són un. Diu aquell text:

“*La llibertat per la imposició institucional.* Donat que l'home està parcialment corromput, quan la llibertat material integral disposa de mitjans tan poderosos com els de l'era industrial i financera, acaba fatalment no pas en l'harmonia, sinó en la guerra i en la tirania. El liberalisme és una utopia. El realisme és enquadrar aquesta llibertat amb institucions que en previnguin les temptacions. El capitalisme preserva la iniciativa i la llibertat d'alguns a través de l'esclavització de la majoria. Nosaltres volem per a tothom la imposició material de les institucions necessàries a fi d'assegurar a tothom una llibertat material sense perill³³.”

---

³² Mounier, E.: *De la propietat capitalista a la propietat human*, Ed. 62, Barcelona 1968, p. 150.

³³ Mounier, E., *Línies de posicions*, a *De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p. 74.

3.3. Els límits de l'Estat.

L'Estat liberal i la democràcia que ell representa estan sotmesos al capitalisme. El socialisme és qui denunciarà aquesta hipocresia: l'Estat socialista la intentarà resoldre substituint directament el capitalisme per l'Estat. La planificació pública soviètica substitueix el regne del diner pel regne de la burocràcia: és la supressió del capitalisme, la seva abolicció. Davant d'aquest intent d'abolicció, l'Estat feixista intentarà resoldre també aquella mateixa hipocresia, però justament amb la finalitat contrària, la de preservar el capitalisme: l'Estat es converteix no en un planificador públic, com en el socialisme, sinó en el protector de la planificació privada. Si en la democràcia liberal, l'Estat cobria de valors abstractes la realitat del mercat capitalista, per dissimular-la, en el totalitarisme feixista l'Estat passarà directament a defensar aquest capitalisme –ara ja no o amb prou feines de mercat, sinó més aviat monopolista- amb els seus instruments de coacció pública, físics i ideològics.

Tots dos volen resoldre la contradicció que el liberalisme ha posat damunt la taula: la contradicció entre la democràcia política i la oligarquia econòmica. Quan la contradicció ja no es pot sostenir –les democràcies liberals dels anys 30 fan aigües per tot arreu-, l'Estat socialista utilitzarà la violència: suprimir el capitalisme; l'Estat feixista utilitzarà la violència per conservar-lo. En tots dos casos, tanmateix, la violència s'acaba exercint contra les persones. El fi de l'Estat socialista és més noble, però els seus mitjans, denunciarà Mounier, són totalment equivocats. I uns mitjans equivocats acaben pervertint els fins mateixos. El feixisme és pitjor, en la mesura que els seus mateixos fins ja estan pervertits des del principi. Tanmateix, a la fi, quan els fins de l'Estat socialista quedin pervertits a causa del totalitarisme estalinista dels seus mitjans,

acabarà semblant un Estat més nazi que altra cosa també en els seus fins. Aquesta és la denúncia de Mounier.

Tanmateix, tots els textos de l'apartat anterior apunten cap una direcció ben particular: organitzar institucions polítiques que tinguin capacitat per frenar el capitalisme, o per "enquadrar", com diu Mounier, el liberalisme econòmic. Es tracta d'una "imposició institucional", dirà. De què està parlant? Parla, efectivament, de fer entrar l'Estat en joc, com un instrument de control i de reconstrucció de l'economia. Parla d'una nova economia en la qual l'Estat tingui un paper efectiu, que garanteixi l'ideal personalista segons el qual l'economia és la que ha d'estar al servei de l'home i no al contrari.

Així, el paper de l'Estat no ha de ser el de servir al capitalisme, com en el cas de les democràcies liberals; ni el de suprimir-lo, substituint ell mateix l'economia, com en el cas de l'Estat estalinista; ni defensar-lo amb violència, com en el cas de l'Estat nazi. La funció de l'Estat ha de ser donar unes regles a l'economia que garanteixi que aquesta es comporta com una economia humana. Es tracta d'un Estat que refundi l'economia sobre unes bases ja no capitalistes, però que sàpiga mantenir l'autonomia de l'economia. Tanmateix, si la reconstrucció de l'economia és, en realitat, una reconstrucció humana, si el problema de partida, com apuntàvem al principi d'aquestes pàgines, és una confusió antropològica, si la reforma ha de ser tan en els esperits com en les estructures, ¿perquè és l'Estat qui ha d'intervenir per posar en el seu lloc les llibertats econòmiques? Diu Mounier:

"No es possible deixar durant més temps l'individu lliure del seu desordre, de no revisar la carta de la injustícia i de l'anarquia. L'individu conscient del desordre pot testimoniar, negar-se a entrar en el joc, preparar l'adveniment d'institucions noves. No el pot establir ell tot sol. La represa individual és il·legítima, perquè no és ningú en particular, sinó el bé comú

qui té dret sobre els usurpats (...). Una intervenció de la comunitat organitzada s'imposa, i especialment de l'Estat.”³⁴

Mounier serà ben precís a l'hora de delimitar les funcions de l'Estat en una economia organitzada d'acord amb les exigències del personalisme. La primera precisió que farà és, aplicant a l'economia un principi de subsidiarietat, que l'Estat no ha d'assumir tot allò que puguin realitzar les persones, o les persones organitzades en el què Mounier anomena persones col·lectives:

“Nosaltres ho som [antiestatistes] (...) si l'estatisme és la intervenció de l'Estat allà on no té res a veure, és a dir, en tot allò que poder assumir la persona i les col·lectivitats intermediàries, i quan ho assumeixen. El nostre antiestatisme suposa, en relació al règim actual, que es constitueixin aquestes col·lectivitats, i que es restableixi en les persones el sentit de la responsabilitat.”³⁵

L'Estat no és una persona col·lectiva. Aquesta precisió és fonamental per entendre la proposta econòmica de Mounier i per entendre també la seva oposició frontal al règim de producció planificada i de propietat pública propi de l'economia del socialisme centralitzat. Només les persones poden posseir de manera humana. L'Estat, per tant, no ha de ser el posseïdor dels mitjans de producció, que han de ser de propietat personal, no de propietat pública –menys encara, tanmateix, de propietat capitalista-. De la mateixa manera, només les persones poden produir i fer del treball una activitat d'humanització. Per això tampoc la producció, com la propietat, no ha de córrer a càrrec de l'Estat, sinó de les

---

³⁴ Mounier, E.: *De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p. 187.

³⁵ *Ibid.*, p. 188.

persones, individuals o col·lectives. Les empreses, si interpretem bé a Mounier, no han de ser empreses públiques, ni privades en el sentit capitalista de la paraula, sinó empreses *personals*. Escriu, en referència a això: “L’Estat no té domini sobre les coses. Només poseeixen les persones individuals o les persones col·lectives naturals. L’Estat no és una persona col·lectiva, sinó un àrbitre entre les persones col·lectives i individuals. No té res a posseir”.³⁶

Així, Mounier arriba fins i tot a reclamar, d’una manera que recorda les crítiques clàssiques dels liberals a la producció pública, que retorni les tasques de la producció a qui correspon, això és a les empreses:

“El domini amb què s’ha carregat, fins al sí mateix del règim liberal, seria desitjable que el retrocedí a col·lectivitats corporatives (...). La seva funció normal és la d’estimular, dirigir, vetllar, contenir, exercir l’arbitratge, la seva funció excepcional és refer l’individu o la col·lectivitat que defalleixen, però per a desaparèixer com més aviat millor i per a preparar un ordre que previngui les defallences.”³⁷

L’Estat, quan assumeix les tasques de producció de manera plena, com en el socialisme de planificació centralitzada, converteix l’economia en l’obra d’un aparell burocràtic i anoní, que aixafa la persona, bloqueja la seva creativitat i anul·la el pluralisme que és l’únic ordre, dirà Mounier, en el qual es pot fundar una economia humanitzadora, que ha de ser necessàriament una economia descentralitzada –fins a la persona–.

---

³⁶ *Ibid.*, p. 188.

³⁷ *Ibid.*, p. 188.

3.4. *L'Estat o la intervenció de la comunitat.*

L'Estat, per tant, no és un Estat que intervingui per produir, ni que sigui el propietari dels mitjans de producció. L'Estat és el representant del bé comú, ja ho hem vist: ningú individualment pot atribuir-se aquesta representació, ni tan sols pot, individualment intentar atribuir-se la representació de la part del bé comú que, per dir-ho així, li pertoca. El bé comú només es pot representar de manera comuna, col·lectivament. I l'Estat és aquest "representant", quan actua efectivament en nom d'aquest bé –quan està legitimat democràticament, ens atrevim a interpretar, nosaltres, tot i que aquesta precisió mereixeria, al seu torn, moltes altres precisions també ella mateixa-. L'Estat té doncs un dret d'intervenció en l'economia, de regulació, per tal de garantir que aquesta s'organitza en nom del bé comú. D'aquesta potestat per intervenir, regular, Mounier en dirà *dret de jurisdicció*:

"No és pas l'Estat qui és part civil contra les persones, sinó que són les persones i el Bé comú, del qual l'Estat no és sinó el tutor.

Però si bé no té un dret de propietat, l'Estat posseeix un dret de jurisdicció.(...) L'Estat requereix contra el mal propietari, no pas en el seu nom personal, sinó en nom del bé comú del qual té custòdia.

Reclama primerament i principalment en nom de la justícia. La falta del mal propietari (...) es un deute legal al bé comú. Cap particular no el pot obligar en justícia per un deute que no pertany a ningú com a cosa pròpia. Però se'l pot reclamar en justícia en nom del bé comú (...) i aquesta és la funció de l'Estat".³⁸

---

³⁸ *Ibid.*, p. 190

Si el dret d'intervenció –de jurisdicció- de l'Estat no es pot discutir, cal veure quina es la seva “modalitat”, quina és “la seva naturalesa i els seus límits”. L'actuació de l'Estat hauria de ser, fonamentalment, “preventiva”, més que no com un tipus de “correctiu o penal”. No oblidem que es tracta de pensar en les funcions de l'Estat de cara a l'economia. Què vol dir una intervenció de l'Estat en l'economia amb finalitats preventives? Vol dir, d'entrada garantir que “tothom tingui assegurat el necessari”³⁹. Aquest és el deure principal de l'Estat pel què fa a les seves funcions econòmiques: proveir a tothom el què Mounier anomena el “mínim vital necessari” i el “mínim necessari personal”. A tot allò que sobrepassa aquest mínim necessari personal, Mounier ho anomenarà “el superflu”, en el sentit que ja no és una riquesa necessària per al procés de personalització. Doncs bé, l'Estat ha de ser, en aquest sentit, un mecanisme redistribuidor que utilitzi el superflu dels que tenen més riquesa per garantir la satisfacció del mínim necessari personal de tots els seus membres. El dret de jurisdicció es converteix, d'entrada, en un Estat redistribuidor. Aquesta és la seva intervenció fonamental. I és l'Estat qui l'ha de dur a terme perquè la vida col·lectiva ha esdevingut tan complexa, que l'individu tot sol no té capacitat per assegurar-se de manera constant i totalment inexpugnable, aquest mínim personal per sí mateix, ni per mitjà del treball ni per mitjà de l'estalvi:

“Aquest nou règim [un nou Estat] haurà d'imposar una distribució mínima del superflu, ja que amb la bona voluntat individual no n'hi ha prou, alhora perquè tothom n'ha oblidat l'obligació, i perquè el bé comú ha esdevingut un organisme complex i oneros. Haurà de crear també i regular les institucions col·lectives.

(...) La previsió individual, en la majoria dels casos, s'ha tornat una paraula buida. La justícia commutativa exigeix, doncs que

---

³⁹ *Ibid.*, p. 191.

la comunitat que ha desenrotllat el risc de l'estalvi vital fins a llançar-lo a la inseguretats total, s'encarregui de la protecció d'aquest mínim vital".⁴⁰

En últim extrem, Mounier li dona a l'Estat no només un dret de redistribució, derivat directament del seu dret de jurisdicció, sinó encara un dret d'expropiació. El bé comú té prioritats sobre el dret de propietat, i la propietat dels mitjans de producció pot ser privada en la mesura que està encaminada al bé comú, i només en aquesta mesura. Diu Mounier en relació a això:

"No hi ha altre títol a la propietat que l'ocupació d'un bé sense amo i el treball. La usura, que està a l'origen de la major part de les fortunes actuals, no entra en aquests títols. A més, si és discutible que la propietat només és legítima en la mesura que el propietari en respecta l'ús, potser es podrà afirmar (...) que el refús per part del propietari del dret objectiu (distribució en justícia del superflu) comporta la pèrdua del dret subjectiu (dret de gestió i de disposició, d'acord amb una regla general del dret.

(...) D'aquesta manera (...) s'entén molt el dret d'expropiació d'un Estat que sigui una expressió sincera del bé comú".⁴¹

Capítol 4: Les contradiccions ontològiques.

4.1. L'amor o l'esperit encarnat en la matèria.

Queda, de totes maneres, una pregunta per respondre: ¿perquè el capitalisme ha traït la vocació amorosa de la llibertat humana? Quina és la causa que el liberalisme econòmic hagi substituït la gran aventura de la persona humana per l'aventura mediocre de l'acumulació i del confort?

---

⁴⁰ *Ibid.*, p. 191-192.

⁴¹ *Ibid.*, p. 194.

Mounier, no ho oblidem, és un filòsof. El seu diagnòstic, així, és filosòfic: la modernitat ha caigut en l'error tràgic de separar l'esperit de la matèria. L'ànima, la llibertat humana per un cantó; el cos per l'altre. Aquest dualisme és a l'origen de tots els mals. La persona és amor. Persona és la paraula que utilitza Mounier precisament per posar com a primera característica de l'ésser humà la seva naturalesa amorosa. No oblidem la seva sentència: "i ésser en darrera instància és estimar." I és aquest amor el que es representa filosòficament com una encarnació de l'esperit en la matèria. Quan s'oblida un dels dos pols de l'existència personal, o bé quan s'oblida la relació que hi ha entre ells, aleshores és quan la persona queda devastada. I això és el què ha fet el segle XX amb els individus: escindir-los completament, i per tant, devastar-los.

L'individualisme burgés-liberal i el col·lectivisme marxista no són sinó les dues cares de la mateixa moneda: els dos fruits oposats d'una mateixa escissió. Un cop consumada la separació entre l'esperit i la matèria, no hi havia altra possibilitat que el naixement d'aquests dos enemics a mort. L'un oblida un pol de la persona; l'altre reivindica l'altre, oblidant el primer. Tots dos cauen en l'unilateralisme i per tant, no es poden entendre de cap manera. Si el col·lectivisme és només la reacció davant de l'individualisme liberal, tampoc no podrà resoldre les tragèdies humanes. Serà només el seu negatiu: cometrà els errors oposats. El subjectivisme burgés, en el món socialista d'arrel materialista, no ha estat substituït per cap mena de sentit real de la comunitat, sinó per un super-subjectivisme de l'Estat. Cadascú oblida el pol contrari: l'esperit –això és, la llibertat- o la matèria. Cada pol, per separat, va contra la persona. Reconciliats, en canvi, la funden.

I què ha fet la modernitat? Ha consumat l'escissió. La modernitat ha descobert, per un cantó, l'autonomia de la llibertat humana: fa el gir copernicà del teocentrisme a l'antropocentrisme. I fa bé. Descobreix, per un altra, la ciència

empírica: els secrets de la matèria i de la naturalesa passen a ser lleis que actuen d'acord amb la necessitat. Amb la tècnica l'home modern pot passar a dominar un món que li és desconegut. I també fa bé. La gran equivocació –si es pot dir així– de la modernitat és que fa aquests dos descobriments com a processos independents. L'escissió entre l'espiritualisme i el materialisme és, doncs, el gran drama que Mounier denunciarà al llarg de la seva trajectòria intel·lectual; és el gran drama que al segle XX, dirà, està donant els seus fruits més perniciosos, a través de les grans ideologies que dominen el segle i que es reivindiquen a sí mateixes com a filosofies espiritualistes, les unes, materialistes, les altres.

4.2. L'espiritualisme liberal.

Anem per passos. L'home és esperit encarnat en la matèria. I en tant que esperit és llibertat, però una llibertat que té com a vocació la comunicació humana universal. Tanmateix, aquesta llibertat i aquesta comunicació s'expressen a través d'una existència natural: a través d'un cos. L'Espiritualisme no reconeix la vinculació de la llibertat de l'home a la seva existència material: la llibertat humana flota aleshores com una existència independent de la naturalesa. Quin és el problema? Que aleshores la seva materialitat està desproveïda de tota espiritualitat. Si la llibertat ha estat separada de la matèria, la matèria queda orfe d'esperit. Aleshores, l'home no pot relacionar-se amb aquella a través d'aquest, és a dir, a través d'una llibertat dirigida vocacionalment cap a la comunicació. En síntesi: no pot relacionar-se amb la matèria –amb la natura, doncs– d'una manera amorosa. L'home, que té una existència material, quan no reconeix aquesta seva materialitat o, més ben dit, quan la desvincula de la seva naturalesa espiritual, acaba per posseir la matèria amb avidesa, de manera absoluta. En realitat és la matèria qui acaba per posseir-lo de manera

absoluta a ell. Només l'esperit li permet a l'home no caure esclau de la matèria. Però per a això cal reconèixer la secreta presència d'aquest esperit en ella.

Aquesta és la terrible dialèctica que obre el dualisme modern: *tot unilateralisme (primar de manera unilateral un dels principis de la realitat humana, encara que no s'ignori l'altre) acaba sent un totalitarisme de l'extrem que oculta*. El liberalisme és, d'entrada, un ingenu espiritualisme, un dualisme que presenta la llibertat lliure de tot constrenyiment. Mounier ho havia denunciat ben al principi de la seva obra: “remarcarem primer de tot, subjacent a tot el sistema [capitalista], el principi metafísic de l'optimisme liberal; si es deixen que obrin per si mateixes, les llibertats humanes (...) estableixen persi soles l'harmonia. L'experiència, en canvi, ha demostrat que la llibertat sense disciplina deixa el camp lliure als determinismes del mal, on els més forts desposseeixen i oprimeixen els més febles.” El liberalisme comença com un ingenu espiritualisme, però acaba, com bé denuncia Mounier, com un totalitarisme materialista: el diner –que és el representant abstracte de la matèria- com a senyor absolut, que acaba suplantant el lloc mateix de tot esperit –tant de la llibertat humana com de Déu-. L'acumulació –la forma més acabada del materialisme- és l'essència del capitalisme, i ella, com sabem, és la filla de l'optimisme liberal i de l'esperit del capitalisme. En el cas de l'espiritualisme, l'unilateralisme acaba sent doncs una forma d'hipocresia: darrera d'una metafísica espiritualista, s'hi amaga en realitat una ètica barroerament materialista, que esdevé font de les pitjors opressions.⁴²

---

⁴² “El filòsof, en una síntesi brillant, assenyala la terrible dialèctica interna que delata tot unilateralisme: “Tot extrem és el seu altre extrem. L'espiritualisme abstracte és materialisme abstracte; el materialisme abstracte és l'espiritualisme abstracte de la matèria”. Així, en realitat,

4.3. *El materialisme socialista.*

A l'altre cantó de l'escissió, hi ha el materialisme. El marxisme és el representant, en el món en què Mounier es debat, del materialisme. El materialisme pateix la dialèctica inversa de l'espiritualisme. Per al materialisme l'home és només matèria i el que ell viu com el seu esperit –la seva llibertat– és només un simulacre de llibertat que, en realitat, està determinada per la seva existència natural. Abans hem vist que, quan a la matèria no li era reconeguda la seva dignitat, acabava per venjar-se: reapareixia sota la forma invertida ja no d'una natura reconciliada amb l'home, ja no com el lloc d'expressió de la tendresa espiritual, sinó sota la forma del diner i l'acumulació, simulacres abstractes de la matèria, que acabaven anul·lant la mateixa llibertat. Ara es produirà la mateixa dialèctica, però a l'inrevés. El materialisme no reconeix el paper de la llibertat, i fia ingènument a la pròpia dialèctica interna de la matèria, en el seu desplegament històric –al materialisme històric, per tant– la consecució dels ideals humans. És com si d'una manera automàtica i necessària la pròpia dialèctica de la matèria els hagués d'acomplir.

Tanmateix, la llibertat també es venja, igual com es venja la matèria. Així, l'esperit reapareixerà també sota la seva forma invertida: no com una llibertat, sinó com una voluntat totalitària que obliga, per mitjà de la violència i de la coacció física i psicològica, a l'acompliment d'aquests ideals. En el capitalisme, la materialitat tendra de la naturalesa era substituïda

---

denuncia Mounier, l'idealisme liberal, pretesament pur, i l'espiritualisme sense encarnar propi del cristianisme liberal que li fa de parella, no són sinó la màscara d'un materialisme groller que domina ocultament els esperits burgesos. (...) Els liberals pretenien fer de la religió la seva única preocupació, però mentrestant el què els ocupava realment és l'economia i el benefici.”

Comín, A.: “Emmanuel Mounier”, a *10 pensadors cristians del segle XX*, Ed. Cruïlla – Fundació Joan Maragall, Barcelona 1999, p. 187.

pel materialisme abstracte diner que anul·lava fins i tot la llibertat en nom de la qual el mateix capitalisme proclama la seva legitimitat. En el materialisme socialista, la voluntat lliure de l'esperit és substituïda per un "super-subjectivisme d'Estat" - l'expressió és de Mounier-, una voluntat totalitària acaba per frustrar fins i tot les necessitats materials en nom de les quals el propi socialisme proclama també la seva legitimitat. La dialèctica que desencadena l'escissió dualista entre l'esperit i la matèria s'executa de manera implacable.

Així doncs, si darrera d'una metafísica espiritualista s'hi amaga una ètica materialista, ara darrera de la metafísica materialista s'hi amaga, en el fons una ètica idealista. Si en el capitalisme l'unilateralisme acaba sent una forma d'hipocresia, en el marxisme pren la forma de la ingenuïtat. L'un, volent ser idealista, és materialista; l'altre, volent ser materialista, és idealista. No són perversions simètriques: potser la primera és més condemnable, èticament, que la segona. Tanmateix, al capdavant acabaràn sent totes dues igual de perilloses. La hipocresia del liberalisme no trobarà altra solució, quan el sorgiment del marxisme la posi al descobert i la deixi en evidència, que el totalitarisme nazi. Som als anys trenta. Quan l'optimisme liberal es reveli fals i mistificador, les classes liberals, defraudades d'elles mateixes, es lliuraran a les ideologies feixistes. Tanmateix, la ingenuïtat del marxisme, quan la història posi de manifest la seva impotència, no trobarà altra solució tampoc que el totalitarisme estalinista.

El marxisme, efectivament, deixa en evidència el materialisme vergonyant del liberalisme quan proclama el seu materialisme prenyat d'intenciones ètiques. Però tampoc serà aquesta la solució, dirà, perquè l'home té una vocació espiritual que va més enllà de la reducció materialista pròpia de l'antropologia marxista. "El materialisme marxista -escriu- és una reacció contra el materialisme burgès. Però un materialisme no pot negar-ne un altre." Certament, encerten els marxistes en

assenyalar les necessitats naturals de les quals parteix la construcció de la persona –mentre que l'idealisme les ignora hipòcritament, perquè és la ideologia dels qui tenen l'horitzó material resolt-. En aquest sentit, l'economia serà un àmbit central per a la revolució personalista. Els marxistes reconeixen la importància de la dimensió econòmica –el materialisme, diu Mounier, és la ideologia dels qui viuen en la misèria-. Però això no pot conduir a xifrar tot el canvi social exclusivament en l'àmbit econòmic, perquè aleshores l'economia acaba ocupant el lloc de la religió, tal i com succeeix als marxistes. Les necessitats naturals de l'ésser humà són la base a partir de la qual edificar la seva vocació espiritual. L'error tràgic del marxisme i dels que viuen en la misèria és que, oblidant la missió espiritual de la revolució, l'han pervertit ja abans de realitzar-la. Amb això, posen en dubte la validesa de tota revolució social, també de la revolució personalista que reclama Mounier, i així acaben otorgant involuntàriament un segell de legitimitat al seu enemic espiritualista-capitalista.

El marxisme, per a Mounier, ha diagnosticat com ningú ho havia fet la crisi de la civilització capitalista, però, a causa del seu materialisme, obstrueix sense voler la sortida a aquesta crisi. “El comunisme –sentència Mounier amb brillantor- és el portador cec d'una redempció que ell mateix nega.” L'any 39, havia escrit a *Esprit*: “Els que van prendre l'únic partit que podia prendre's, el de la misèria, el dels oprimits, el de la justícia social, apel·laven en la seva majoria a un materialisme filosòfic més perillós per a l'home que l'escassetat de pa.” Així, al costat del seu diàleg constant amb el marxisme, Mounier farà una crítica implacable de l'URSS estalinista: el sistema soviètic, diu, li sembla més feixista que marxista, més nazi que proletari. Tanmateix, va saber sempre no confondre les batalles. Al mateix temps que, durant els anys trenta, enmig de la confusió, *Esprit* denunciava els processos de Moscou, al mateix temps rebutjava l'adveniment del totalitarisme de dretes

i prenia partit a favor de la república a Espanya i de l'aliança amb els comunistes francesos en el Front Popular.

4.4. El Regne de Déu per mitjà de la història, però més enllà de la història.

Així, per superar els bloqueigs ideològics en que es troba l'home a principis del segle XX, el què cal, dirà Mounier, és acabar amb l'escissió clàssica de la filosofia entre espiritualisme i materialisme. La realitat, per al personalisme, és matèria prenyada d'esperit; l'esperit no té existència sinó és a través de la matèria. Hi ha una solidaritat essencial entre ambdues: cal alliberar l'esperit ocult en la matèria, encarnar l'esperit i espiritualitzar la matèria. En realitat, l'individualisme liberal i el col·lectivisme marxista són les dues cares de la mateixa moneda.

D'aquí que el lloc de la construcció del Regne de Déu sigui la història concreta dels homes; no s'hi val a buscar el Regne fora del món. Aquest és el pecat dels liberals i de tots els espiritualismes que cobreixen de bones intencions i de metafísiques idealistes la realitat de l'Occident capitalista. El món occidental, al segle XX, ha construït una nova cristiandat, denunciarà Mounier: una aliança entre la civilització cristiana i el nou règim econòmic liberal capitalista. Els partits liberals i, en més d'un sentit, els partits democristians d'abans de la guerra representen aquesta cristiandat. Una cristiandat que considera que per un cantó hi ha la història de la salvació i per l'altra la història de la humanitat: la justícia de Déu, ve a dir aquesta cristiandat, no té res a veure amb la justícia dels homes, la salvació divina no té res a veure amb la salvació humana.

Simultàniament, la història, el lloc de la matèria, només pot ser construïda a la llum del Regne de Déu. I el Regne de Déu, que no es pot construir al marge de la història, sempre queda més

enllà de la història. Perquè no és una construcció estrictament humana. En realitat és l'esperit, que actúa a través dels homes, el que mou internament la història. I la llum que guia l'esperit és transcendent, és el Regne. Aquesta és la veritat que, per a Mounier, obliden els marxistes: la justícia humana, recorda Mounier als marxistes, no pot substituir la justícia de Déu, encara que ho intenti. No hi ha salvació plena de l'home sense la seva salvació històrica, no hi ha salvació espiritual sense salvació material. Però –i aquest és el matís més important- la salvació històrica no esgota la salvació total de l'home. Els marxistes pretenen construir la ciutat ideal prescindint de la llibertat i de l'única força que, per a Mounier, la pot fer arribar a bon port: aquesta força és l'amor, que és sempre resposta a un amor més gran, que no és una altra cosa que l'Esperit de Déu.

Referint-se a aquesta tensió entre el pla històric i el pla escatològic, dirà Mounier: "L'acció en el sentit habitual de la paraula (...) no podria sense desequilibrar-se donar-se una base més estreta que el camp que va del pol polític al pol profètic. L'home d'acció acabada és el que porta en sí aquesta doble polaritat".⁴³

En conseqüència, l'obra de Mounier tindrà sempre de rerafons aquest esforç per a superar l'escissió entre materialisme i idealisme, que es desplega en tota la resta d'escissions del seu temps: entre colectivisme i individualisme, entre comunisme i capitalisme, entre economia i moral. Com assenyala Doménach, el seu successor al capdavant d'*Esprit*, per a Mounier aquestes parelles antitètiques semblen "no tenir més veritat que allò que neguen". En la mesura que aquesta escissió filosòfica s'ha traslladat al pla de les forces socials i polítiques que es disputen el món, Mounier buscarà la reconciliació en aquest camp de batalla real, i no només a nivell filosòfic. Així

---

⁴³ Mounier, E., *El personalismo*, Editorial Univversitaria, Buenos Aires 1962, p. 54 (trad. de l'autor).

reencarnar l'espiritualisme en el materialisme voldrà dir fecundar el liberalisme amb el marxisme, i viceversa.⁴⁴

4.5. La reconciliació de la cristiandat liberal amb el socialisme.

Mounier no pot entendre la paradoxa d'aquella Europa segons la qual els espiritualistes eren conservadors i els revolucionaris eren materialistes. Aquesta separació deixa la justícia sempre incompleta: o és injustícia material o és injustícia espiritual. El què vol el personalisme és situar en el mateix camp la revolució i l'esperit. Solidaritzar l'esperança històrica amb l'esperança del Regne de Déu. Escriu Mounier: "La preocupació dels comunistes concerneix quasi exclusivament als mitjans tècnics de la revolució primera, la que afecta a les estructures socials i materials. La nostra versa sobre el destí que serà possible per a l'home en aquestes estructures noves. Les dues posicions no s'exclouen a priori. Corresponen a dos temperaments diferents. (...) Són precisos els uns i són precisos els altres, són precisos constructors de ciutats i d'homes. Els seus camins són indissociables, ¿per què s'odien?, ¿per què s'exclouen? La tensió entre ells és inevitable, però cada grup

---

⁴⁴ En el moment en que el personalisme es desenvolupa les confrontacions són de tot o res i no valen les neutralitats. En la lluita que s'està donant a Europa l'aliat natural del cristianisme és el marxisme o, més enllà d'aquest, les masses proletàries que abracen el marxisme com a ideologia pròpia. El cristianisme, repetirà Mounier una i altra vegada, és l'esperança dels desesperats: està sempre al costat de les víctimes, encara que aquestes s'equivoquin. El personalisme no vol vacil·lar a l'hora de fer que les víctimes el reconeixin com a seu, ni que sigui a costa de perdre la seva puresa. És millor arriscar-ser a ser confòs amb el marxisme que ser aliens als explotats, dirà. Perquè les masses proletàries són el "lloc natural" del cristianisme en el segle XX, igual com la matèria és el lloc de l'esperit i la creu el lloc de l'esperança." A. Comín:

necessita a l'altre i no poden treballar si no s'engranen l'un a l'altre".⁴⁵

Així, el diàleg amb el socialisme, el comunisme i el marxisme serà, en conseqüència, un dels elements centrals de l'obra de Mounier. El personalisme és el pare de tots els socialismes cristians i de tots els cristianismes socials de la nostra època.⁴⁶

Tanmateix no transigirà mai amb el marxisme pel què fa a la seva metafísica materialista. Si el totalitarisme d'un esperit sense matèria va ser el drama extrem de la dreta, el totalitarisme d'una matèria sense esperit serà el drama extrem de l'esquerra. Nazisme i estalinisme. Per la dialèctica que ja hem vist, cadascun acaba en el seu extrem oposat.

El capitalisme neix com un unilateralisme de l'esperit, i acaba com un totalitarisme de la (mala) matèria: això i no una altra cosa és el nazisme. El nazisme és l'acumulació duta al seu màxim extrem. Un capitalisme sense mercat, és a dir, un monopolisme privat de les grans empreses que compta amb la complicitat de l'Estat nazi. El monopoli privat és el paradigma de l'acumulació capitalista; i la riquesa acumulada és un gènere de matèria abstracta, dura, homogènia, que és la negació de la matèria real, que és la matèria heterogènia i concreta de la natura, que es torna tendra perquè revela la presència de l'esperit. En comptes de la naturalesa, el totalitarisme de l'acumulació; i en nom d'aquest totalitarisme, es nega la llibertat liberal mateixa.

El socialisme neix com un unilateralisme de la matèria i acaba com un totalitarisme de la voluntat, és a dir, del (mal) esperit: això i no una altra cosa és l'estalinisme. També l'esperit, quan es fa totalitari, acaba sent una negació d'ell mateix. L'esperit real és la llibertat, que es vessa en els altres a través del diàleg,

---

⁴⁵ Mounier, E., *Comunismo, anarquía, personalismo*, p. 180 (trad. de l'autor)

⁴⁶ És també un dels inspiradors de la doctrina social de l'Església (DSI) del Concili Vaticà II.

del respecte i de la comunicació, i així assoleix la comunió dels diferents. L'estalinisme no és una forma de comunió, sinó la col·lectivització forçosa: la imposició d'una voluntat que acaba sent ella mateixa l'única ànima d'un Estat totalitari que sotmet sota seu a tots els seus membres. Un súper-subjectivisme –un súper-espiritualisme, doncs- d'Estat, que es la negació de la llibertat real. En comptes de la llibertat, la voluntat dictatorial d'un sol home i d'una ideologia; i en nom d'aquesta dictadura personal i ideològica es neguen, a l'hora de la veritat, les necessitats materials en nom de les quals es proclama el socialisme.

Un text de Mounier sintetitza aquesta degeneració del dualisme modern, que enfronta a mort aquells dos principis –matèria i esperit- que haurien d'estar reconciliats harmoniosament, en dos totalitarismes oposats, el totalitarisme del diner i el totalitarisme de la ideologia, que en realitat no són sinó les dues cares de la mateixa moneda:

“Mai s'assenyalarà prou el simbolisme revelador que uneix les dues inflacions del desordre modern, la inflació del diner i la inflació de la ideologia, l'una parasitària de la vida material, l'altra parasitària de la vida espiritual. És un mateix mal el que ha produït, de cada costat, un món on la persona està dispensada de comprometre's en actes responsables.”⁴⁷

Si cal reconciliar el liberalisme i la cristiandat liberal amb la qual s'identifica –representada per les democràcies cristianes- amb el socialisme és per evitar que cap dels dos no rellisqui fins als seus extrems totalitaris. L'escissió sempre acaba portant al totalitarisme. La missió del personalisme –escriu acabada la guerra- és “mostrar a cristians i comunistes la

---

⁴⁷ Mounier, E.: *Revolució personalista i comunitària*, Obras Completas, vol. 1, Ediciones Sígueme, 1988, p.358.

perspectiva total d'una situació de la qual cadascun veu només un aspecte.”

4.6. Les confrontacions tràgiques.

Quan el socialisme ataca el món cristià demostra que aquest s'ha convertit en un aliat del capitalisme. Però cau ell també en el tràgic error de no saber distingir l'esperança cristiana de la cristiandat que l'ha desvirtuada. El socialisme s'equivoca d'enemic, confon el cristianisme amb el liberalisme, i per lluitar contra l'un, ataca l'altre. Les masses liberals, el món burgès i petit-burgès, reacciona a la defensiva. Per por del comunisme, la societat cristiana pacta amb el món feixista o, si més no, hi transigeix. Aquest error tràgic, és el gèrmèn de la guerra mundial, segons Mounier. És un error que succeeix igual a França que a Alemanya, a Anglaterra, Itàlia o Espanya. La guerra no és el pecat d'uns països i no d'uns altres –no és el pecat l'Alemanya i prou, dirà-, sinó una conseqüència directa de la pau de Múnic, la pau d'un liberalisme que està disposat a transigir amb el feixisme tot el que no és capaç de transigir amb el socialisme i el marxisme.

Mounier, abans que esclati la guerra, s'oposa al pacte Múnic amb totes les seves forces. Sap que quan el món liberal-cristià vulgui reaccionar, ja serà massa tard per evitar la destrucció. Fou una de les veus profètiques capaces de preveure el desastre imminent que s'acostava. L'any 38 publica un breu i lúcid text, premonitori, titulat *Com el feixisme ve a les nacions*, on dirà: “No es combat el feixisme que firma amb la seva aparició la derrota definitiva de l'organisme social i dels seus metges; es combaten les situacions i l'esperit prefeixistes. Si ells es colen, ja no hi ha res a fer.”⁴⁸ Certament, a l'inici del feixisme, l'Església europea l'havia denunciat. Tanmateix, havent d'optar entre dues forces –la comunista o la feixista-, també

---

⁴⁸ Mounier, E., *Las certidumbres difíciles*, (trad. de l'autor).

ella s'equivoca d'enemic. Perquè l'enemic real de l'Església era el totalitarisme nazi, el que l'acabaria devorant. El propi Hitler, privadament, ja ho havia anticipat: "Quan assoleixi el poder, l'Església catòlica ja no riura més, però per a assolir el poder no puc prescindir de la seva ajuda."⁴⁹

Així, el cristianisme centrista, durant els anys trenta, denuncià els "cristians comunistes", per complaure el feixisme ascendent, pensant que així aconseguiria preservar l'espai propi del liberalisme. Tanmateix, amb això va fer tot el contrari: va segar tots els ferments antifeixistes, que es concentraven bàsicament en la confluència del món cristià i el món socialista. Va lliurar –potser sense voler-ho- tot el poder al feixisme, el qual, un cop al capdavant de la societat, es va dedicar a combatre el propi cristianisme centrista, acusant-lo de ser un aliat de les forces "roges". En aquella hora històrica de confusió, el pròleg de la guerra, els cristians es van equivocar d'enemic i els comunistes també. Tanmateix, no són dos errors simètrics, per a Mounier. L'anticomunisme dels cristians liberals, aquest és l'error del qual ell es fa responsable. Perquè el comunisme, pensa Mounier, ha ocupat el lloc que correspon al cristianisme del segle XX i que aquest ha abandonat; per això, el marxisme és l'interlocutor privilegiat per a la reencarnació del cristianisme que el personalisme vol dur a terme.

Cal convertir els cristians, convertir-los a la causa de la història, a la causa de la matèria, és a dir, dur-los al cor de les masses obreres, dirà Mounier, i el testimoni d'aquests un cop convertits ja convertirà els comunistes a la transcendència de l'esperit. "No hi ha més que una manera de superar el marxisme: superar-lo en humanitat". I el personalisme pot superar en humanitat al marxisme perquè el seu optimisme està fundat no en el poder de la voluntat humana, sinó en el poder

---

⁴⁹ Citat a Comín, A., *Introducción a la obra de Emmanuel Mounier*, p. 38 (trad. de l'autor).

de l'amor humà. I l'amor humà només es pot entendre veritablement quan remet a un amor més gran que ell, transcendent alhora que encarnat en el món. "Nosaltres –escriu Mounier– mirem cap a la mateixa direcció que els comunistes, però mirem més lluny."

Restaria una darrera pregunta, en veritat. Tenim dret a fer-nos-la. Què vol dir *més lluny*? En un altre moment Mounier diria: cal que els cristians recuperem el doble rigor de la transcendència i de l'encarnació. Això és *més lluny*: el doble rigor de la transcendència i de l'encarnació com a manera d'expressar la manifestació paradoxal i escandalosa de la naturalesa amorosa de Déu.

Capítol 5: La proposta econòmica personalista.

5.1. Una ètica de les necessitats i de la responsabilitat.

Sabem els principis antropològics i ontològics en els quals es basa la visió que presenta Mounier de la persona. La persona és amor i, per això, cal admetre-la en la plenitud de tot allò que és: esperit encarnat en la matèria. Sabem les conseqüències polítiques i ideològiques –per dir-ho d'alguna manera– d'aquesta perspectiva sobre l'ésser humà: cal encarnar el cristianisme en les masses i en els moviments que lluiten al capdavant de la història en favor de la justícia social, que és una justícia històrica i terrenal.

Cal també espiritualitzar el socialisme per tal que sigui un socialisme realment humà. I un socialisme només serà realment humà quan el seu projecte històric estigui referit a un horitzó que el depassi a ell mateix, a un horitzó que depassi la pròpia història. Perquè la persona només és persona en virtut d'aquesta tensió entre la seva existència històrica i la seva vocació sobrenatural. Cal que la comunitat humana, si vol estar regida per una justícia realment humana, sense treure els peus

del terra dirigeixi la seva mirada cap a una plenitud –també col·lectiva- que va més enllà de tot allò que la pròpia humanitat es pugui oferir mai a sí mateixa. Només quan la humanitat s'obre a aquesta superació impossible d'ella mateixa, s'erigeix efectivament com a una humanitat.

Sabem tot això, tal i com ho hem anat veient en les pàgines precedents. Sabem que aquesta perspectiva és incompatible amb el règim capitalista, tal i com aquest apareixia en els temps en que Mounier du a terme la seva tasca intel·lectual, alhora política i espiritual. Ara bé, quina és *l'alternativa econòmica* que Mounier propugna, com a alternativa al capitalisme? Sabem només que ha de ser una economia basada en els valors de la persona. Sabem que no val el règim de planificació centralitzada, en què la persona segueix subordinada a la producció –i en això no es diferencia pas gens del règim capitalista- i en què la producció queda subordinada a un aparell burocràtic, un Estat anònim, necessàriament impersonal que acaba deixant tant poc espai per a la responsabilitat personal com els mecanismes cecs del mercat capitalista i de les seves societats anònimes. Quina és l'economia que es funda en la persona?.

Mounier, efectivament, al llarg de tota la seva obra, sempre respon aquesta pregunta. Encara diríem més: aquesta concreció i no una altra cosa és el què hi ha al cor del projecte intel·lectual de Mounier i de la seva inspiració personalista. I la seva resposta obeeix, d'entrada, a dos principis inviolables: d'una banda, l'economia ha d'estar organitzada de tal manera que garanteixi la satisfacció de les *necessitats* humanes – necessitats vitals de subsistència i necessitats personals més àmplies- i tota la producció ha d'estar organitzada a partir d'aquesta premissa; el treball ha de recaure sota el principi de la *responsabilitat* i tots els organismes de producció – organismes individuals o col·lectius- han de tenir capacitat per exercir-la. Tanmateix, no hi ha responsabilitat si aquesta no es

funda en la llibertat. En síntesi, la proposta econòmica de Mounier podria dir-se que es fonamenta en una ètica de les necessitats i de la responsabilitat.

5.2. La primacia de les necessitats.

Reprenem el problema des d'un altre punt de partida. Per què l'interès de Mounier en l'economia? Ja ho hem dit: perquè la persona és esperit encarnat en la matèria. Per tant, no hi pot haver una realització de l'esperit que prescindeixi de la realització de la matèria. L'home, en tant que és un ésser natural, en tant que té un cos, té unes necessitats materials i aquestes necessitats materials han de ser satisfetes si es vol que la persona es pugui dedicar a la seva vocació espiritual que la defineix com a persona: això és, estimar –i això inclou coses com la religió, la creació, la contemplació de la naturalesa, l'amistat, la vida en comunitat, etc.- El què més deplora Mounier de la condició proletària és que fent que els treballadors estiguin tot el dia dedicats a la seva supervivència material, a causa de la seva condició de misèria, queden incapacitats per a la seva vida espiritual, sense el temps necessari per a desenvolupar-la. Per sota d'un determinat estadi de pobresa, l'home no pot dur a terme la seva vocació espiritual.

Es tracta doncs d'ocupar-se de l'economia precisament per poder oblidar-se de l'economia. És a dir: es tracta d'organitzar l'economia d'una forma que resolgui les necessitats materials de tothom, amb la suficient facilitat com perquè aquestes ocupin el lloc secundari que haurien d'ocupar en l'ordre de les necessitats humanes. L'economia, amb el capitalisme, ho ha colonitzat tot: la ideologia, la política, l'art. Es tracta de fer el procés contrari: colonitzar l'economia per tornar-la al seu lloc. "Fins i tot a fi de reabsorbir aquesta monstruosa inflació d'allò econòmic en l'ordre humà, haurem de restituir urgentment un

ordre propi [econòmic] per treure'ns de sobre tots els problemes que encara falsegen".⁵⁰ I aquest ordre consisteix a fer tot el contrari del que fa el capitalisme, sabut que aquest subordina les necessitats al consum, el consum a la producció, i la producció al benefici:

“Al contrari, una economia personalista regula el benefici en funció del servei rendit en la producció, la producció en funció del consum, i el consum en funció d'una ètica de les necessitats humanes situades en la perspectiva total de la persona.”

L'economia queda subordinada a l'ètica i a la metafísica, com assenyala Barlow.⁵¹ El capitalisme fa el contrari: crea necessitats artificials. La publicitat és la gran maquinària que ha sotmès la cultura a l'economia, que fabrica i manipula els valors en funció de les necessitats de la producció. Crea una ètica personal i la difon amb les seves armes potentíssimes, i aquesta ètica és senzillament la necessària per garantir que el procés d'acumulació capitalista es desenvolupi satisfactòriament. La primacia del benefici és la que està al darrera d'aquesta creació artificial de les necessitats. Això és per a Mounier la perversió mateixa del sentit de l'economia. Però no només això: al mateix temps que crea necessitats artificials, no és capaç de satisfer les necessitats més elementals, el mínim vital necessari, de tots els que participen en el seu joc.

L'ètica de les necessitats té com a missió avortar aquesta doble aberració. Contra la misèria i a la vegada contra la riquesa. Per una banda és imprescindible que tothom disposi del mínim vital necessari. Per l'altra banda, l'home ha nascut per a realitzar la seva vocació espiritual. I aquesta vocació no se

---

⁵⁰ Mounier, E.: *Manifest al servei del personalisme*, O.C., vol. 1, pág. 579.

⁵¹ Barlow, M.: *El socialismo de Mounier*, Ed. Nova Terra, Barcelona 1975, p. 133.

satisfà en el consum. És a dir, l'home ha de consumir, però el seu destí no es consumir, sinó crear, comunicar-se amb els altres, actuar, comunicar-se amb la naturalesa: tot allò que dona sortida a la seva pulsio espiritual. Satisfer la pulsio espiritual per mitjà del consum es intentar donar a la pulsio material una funcio que no té. És convertir els mitjans en fins. Per això, les necessitats artificials són l'altre enemic d'una economia fundada en una ètica de les necessitats personalistes. Aquesta doble llibertat, la satisfaccio de les necessitats vitals i el rebuig de les necessitats artificials és el què Mounier anomena *pobresa*. En referència a això, dirà Mounier:

“Per pobresa entenem no un ascetisme indiscret, o una avaricia vergonyosa, sinó una desconfiança de la pesantor dels compromisos, un gust per la simplicitat, un estat de disponibilitat i de leugeresa que no exclou ni la magnificència, ni la generositat, ni fins i tot un important moviment de riqueses, si aquest moviment està garantit contra l'avaricia.”⁵²

Queda només una darrera precisió per tal que, com vol Mounier, la concepcio de les necessitats s'adeqüi a una concepcio integral de la persona. Una precisió important o, almenys, de conseqüències determinants per a l'organització de l'economia. Les necessitats personals, dirà “han de ser expressades directament pels consumidors”. I afegeix:

“El consum és una activitat personal i per tant ha de ser lliure, si no en el seu volum, que depèn de la riquesa general, sí almenys en la seva assignació. Per aquesta raó l'economia personalista no té com a objectiu l'establiment d'un pla establert autoritàriament pels organismes centrals. Es manté [al consumidor] lliure d'escollir entre els béns i les categories de

---

⁵² Mounier, E.: *Manifest al servei del personalisme*, O.C., vol. 1, pág. 593.

béns, d'influir inclús sobre els preus (excepte potser en els dels productes vitals) i d'imposar els seus desitjos.”⁵³

Si el rebuig a les necessitats artificials l'enfronta al capitalisme, aquesta segona precisió l'enfronta ara al socialisme planificat, en el qual és l'organisme central el que estableix quines són les necessitats materials que ha de satisfer l'economia. El mercat és necessari, per tant, sí són els consumidors els qui han d'establir les seves preferències. El mercat com un mecanisme d'expressió de les preferències del consumidor –tal i com ho formula la teoria econòmica clàssica–, com un sistema de preus que actua com un mecanisme d'informació que serveix per conèixer aquestes preferències i desitjos del consum personal. Mounier no posa en dubte el mercat –tot i que no el cita explícitament amb aquest nom–, ans el contrari: vist el text que acabem de veure, caldria dir que fins i tot el reivindica com un mecanisme necessari d'una economia que vulgui respectar la persona.

Tanmateix, l'economia, si ha de ser de mercat, no pot estar organitzada com un mercat capitalista, en el qual la primacia absoluta del benefici i la fecunditat artificial del diner destrueixen completament tota responsabilitat. Cal organitzar un sistema econòmic de mercat, però bassat en un tipus de propietat personal i no anònima, en què, sense primacia del capital sobre el treball i sense fecunditat artificial del diner –és a dir, sense apropiació provada de la plusvalua i sense usura del capitalista, en les diverses formes del crèdit, ja sigui directe, ja sigui en borsa– el rendiment i la remuneració siguin el fruit del treball.

---

⁵³ *Ibid.*, p. 549-595.

5.3. *La primacia del treball sobre el capital.*

De la mateixa manera que el capitalisme i el socialisme són incapaços de respondre a les necessitats veritablement personals, són també incapaços de respondre a la necessitat humana d'iniciativa responsable i personal. De fet, una incapacitat és el reflexe de l'altra.

En aquests dos sistemes prima sempre el mecanisme cec, l'aparell anònim, els poders irresponsables, que deleguen la seva responsabilitat, ja sigui en la fecunditat artificial del diner, ja sigui en la ideologia. Per l'ètica de les necessitats havíem descobert el "ni, ni", ni capitalisme ni socialisme planificat, perquè tots dos traeixen la persona en tan que ésser material, és a dir, en tant que ésser consumidor, en tant que ésser que es realitza en la *pobresa*, tal i com entén Mounier aquest concepte. Ara caldrà repetir aquest "ni, ni", perquè també la traeixen en tant que ésser que es realitza en la responsabilitat:

"Resumint, pot dir-se que la vella concepció liberal de la producció és una concepció idealista que sacrifica la realitat a una afirmació no sostinguda pels fets; i que la concepció col·lectiva pura, que és una concepció racionalista, sacrifica la realitat a un aparell lògic que es desenvolupa en un sistema tancat, fora de la condició humana. Totes dues es troben en el fet que obliden prendre com a clau l'únic ideal i la sola raó acceptables per l'home: la persona. Una concepció personalista de la producció es caracteritzarà per la preponderància que dona als factors personals sobre els factors impersonals. D'aquí en resultaran alguns canvis de jerarquia que deixaran sentir les seves conseqüències en tot l'aparell econòmic."⁵⁴

Mounier converteix en un dels principis bàsics de l'economia personalista el què ell anomena la *primacia del treball sobre el*

---

⁵⁴ *Ibid.*, p. 595.

capital. El capital, dirà Mounier, mai pot ser font de responsabilitat: només el treball és responsable. Per tant, el capital “no té cap dret dins d’una ciutat humana si no ha sortit d’un treball i no col·labora en un treball; és il·legítim si ha sorgit de formes de la usura o pretén fructificar indefinidament sense treball”.⁵⁵ Per tant, aquest principi nega legitimitat a tota forma de remuneració que no provingui del treball. El capital, repeteix una i altra vegada, no té cap dret a una remuneració per sí mateix. La propietat d’un capital no pot ser font de lucre ni de guany. Escribe Mounier, en la línia del què ja hem vist abans:

“*Primacia del servei social sobre el benefici*. El benefici capitalista, guany sense treball, s’ha de declarar fora de la llei. El benefici just, representació exacta del treball, no es pot bandejar d’una ciutat de carn. Però els recursos de l’educació i el tarannà de les institucions han de subordinar la preocupació pel benefici als altres interessos més ricament humans,⁵⁶ i per tant, a l’amor del servei social en una comunitat ricament restaurada.”⁵⁷

---

⁵⁵ Mounier, E.: *Línies de posicions*, a *De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p. 74.

⁵⁶ En relació amb aquest tema, vegis l’apreciació de Maria Pueyo, especialista en la qüestió, quan assenyala: “Mounier es conscient que una economia “no es fa amb esperits purs”; l’increment del guany es un mòbil poderós per tal que l’assalariat incrementi la producció en quantitat i en qualitat. (...) Així, no és el benefici el que ha de desaparèixer sinó la primacia del benefici en el mecanisme econòmic la que ha d’evitar-se; es necessària “l’atracció del guany” però sense valorar-la per sobre de la responsabilitat, la lliure iniciativa i el servei a la comunitat.” Pueyo, M.: *El mal en el personalismo de Mounier* (tesi doctoral, Universitat de Barcelona 1998), p. 235.

⁵⁷ Mounier, E.: *Línies de posicions*, a *De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p. 75.

D'acord amb aquest principi, per tant, el diner passa a ser únicament un mitjà de canvi, i no "un bé productiu susceptible de fecunditat automàtica"⁵⁸; només ha de ser un instrument "còmode però estèril"⁵⁹ de la producció. Es tracta de suprimir el parasitisme del capital i, per sobre de tot, l'immens joc de l'especulació que acaba convertint l'economia en un immens joc d'atzar. Mounier especifica la funció del capital de la següent manera:

"Cal distingir entre un *capital de suport*, en el qual aquell que el detenta és estrany a l'empresa i el *capital personal*, que participa en la vida de l'empresa pel treball del seu posseïdor i que té els seus riscos. En la remuneració d'aquest darrer, no es tracta d'un capital que rep dividendes, sinó d'un títol de copropietat que participa en els beneficis igual que en els riscos: el profit, igual que el compromís, és personal."⁶⁰

En virtut del principi de la primacia del treball sobre el capital, el que Mounier esbossa aquí és un sistema de tipus cooperatiu, en el qual el treball i el capital, és a dir, el propietari de l'empresa són la mateixa persona. Es tracta d'un règim on les empreses són co-propietat dels seus treballadors. Si sumem aquesta necessitat del règim cooperatiu, que es deriva de l'ètica de la responsabilitat a la necessitat del mercat, que tal i com hem vist es deriva de l'ètica de les necessitats, el règim econòmic que dibuixa Mounier podria ser definit com un sistema de *socialisme de mercat*: socialista perquè la propietat de les empreses no és una propietat capitalista, no és una propietat per accions, basada en el sistema de les societats anònimes, sinó que es propietat dels seus treballadors i, en aquest sentit, és un sistema de propietat col·lectiva; però un

---

⁵⁸ Mounier, E.: *Revolució personalista i comunitària*, O.C., vol. 1, p. 271.

⁵⁹ *Ibid.*, p.271.

⁶⁰ Mounier, E.: *Manifest al servei del personalisme*, O.C., vol I, p. 596

socialisme de mercat, perquè els preus i les decisions de producció no venen determinades per cap mecanisme de planificació, sinó que és el mercat el que estableix d'acord amb les preferències dels consumidors. El treball és qui té tots els drets de propietat en un sistema així:

“No es tracta de suprimir el capital, sinó de restablir una relació de valor essencial: el capital. El treball és l'únic agent pròpiament personal i fecund de l'activitat econòmica; el diner no pot guanyar-se més que en la relació personal amb un treball; la responsabilitat no pot assumir-la sinó un treballador.”⁶¹

I ha de ser així perquè el treball, afirma Mounier, és en ell mateix un exercici natural de l'activitat humana, és allò que permet plasmar en la realitat concreta de la matèria les possibilitats de realització de la persona. No és únicament una necessitat universal, sinó també una activitat personal. El treball, doncs, hauria de ser una obligació universal i per tant el dret al treball és un dret inalienable de la persona. No és una “esclavitud vexatoria” sinó “un formidable instrument de disciplina”. El treball només es torna alienant quan les condicions socials i econòmiques deformen les condicions en les quals es desenvolupa. Per això, la degradació a la que el capitalisme ha sotmès al treball és doblement indignant, pel que li roba en el seu parasitisme –plus valua- i pel que li manleva com a font de realització humana:

“per tal que el treball desenvolupi les seves riqueses humanes (...) és indispensable que se li prestin unes condicions humanes, que no pateixi com avui l'aixafament i la humiliació pel poder materialista del diner i les castes creades pel diner.”⁶²

---

⁶¹ Mounier, E.: *Revolució personalista i comunitària*, O.C., vol. 1, p. 289.

⁶² Mounier, E.: O.C., vol. I, p.701.

En un text de 1933, Mounier rebla aquesta idea. L'alienació del treball només es podrà superar, afirma, en un sistema econòmic del tipus del socialisme que hem apuntat, basat en la co-gestió i en la co-propietat:

“El assalariat, en les condicions actuals, que comporta una dependència no pas d'una justa autoritat social, sinó d'una oligarquia del diner, ha de desaparèixer sota aquesta forma davant de formes que caldrà determinar, però que derivaran d'un règim de copropietat i de co-gestió correlativa”.⁶³

5.4. La primacia de la responsabilitat sobre l'aparell anònim.

Aquesta primacia del treball sobre el capital ens aproxima, com veiem, a la idea d'un règim de co-propietat –un socialisme de mercat- en què el treballador és el protagonista de la vida econòmica, i en que el consum ha estat restablert al seu lloc gràcies a aquesta coincidència entre la propietat i el consum. Si la propietat recau en el treballador, gràcies al fet que el treballador i el consumidor coincideixen, el productor ja no estarà tan disposat com abans a estimular artificialment el consum, perquè ell mateix seria la víctima d'aquest estímul. El capitalista pot dir amb facilitat: “Que comprin, encara que no els calgui, perquè així guanyarem més benefici”. Tanmateix, no té sentit que el treballador digui: “Compren, encara que no ens calgui, perquè així farem més benefici”. Una estructura de mercat de tipus socialista –o de co-propietat- elimina l'estímul a la publicitat i a la invenció artificial de necessitats, que és un resultat directe dels mecanismes capitalistes d'acumulació i de la fecunditat artificial del diner.

Aquesta primacia del treball sobre el capital es desplega en tota una altre sèrie de primacies que, si es pot dir així, defineixen

---

⁶³ Mounier, E.: *Línies de posicions, a De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p. 74.

encara amb més claredat l'alternativa econòmica mounieriana com un socialisme de mercat. La primera d'aquestes primacies, que no és sinó un corol·lari de l'anterior, és la primacia de la *responsabilitat personal sobre l'aparell anònim*. Als ulls de Mounier el capitalisme:

“(...) ha dissolt la persona patronal en la societat anònima irresponsable, sotmesa al poder anònim del diner. Ha oprimint tota empresa sota el poder d'aquesta dictadura financera; expropiant els assalariats, els desinteressava del seu treball i els lliurava a l'odi i al desig desesperat de posar-se en el seu lloc. El capitalisme pretén defensar els valors de la propietat personal, i en la pràctica els nega, excepte per als seus privilegiats, i encara d'una manera caricaturesca.”⁶⁴

El personalisme ha de lluitar contra aquesta dimensió anònima de l'economia liberal, i se subleva contra la concentració excessiva de poder i de la iniciativa econòmica en unes poques mans, que no són altres que les del “capital anònim, irresponsable i omnipotent”. De la mateixa manera que el capitalisme i el socialisme centralitzat impossibiliten la responsabilitat, impedeixen també la lliure iniciativa. La planificació, és ben evident, la sega d'arrel. El capitalisme, sota el pretext de defensar-la, organitza un sistema en què uns pocs dirigeixen la vida econòmica i una majoria no té cap possibilitat d'iniciativa econòmica ni de creativitat. El capitalisme, sota l'aparença d'anar a favor de l'empresari, entès aquest com la persona individual o col·lectiva regit pel sentit alhora de la lliure iniciativa i de la responsabilitat, l'ofega arreu. La lliure iniciativa i la responsabilitat són les dues cares de la mateixa moneda, i en el capitalisme regit per les societats anònimes –de les que Mounier dirà “que més exactament haurien d'anomenar-se societats ocultes”- així com en la

---

⁶⁴ Mounier, E.: *Revolució personalista i comunitària*, O.C., vol. 1, p. 289.

planificació, estan completament malmesos. Per tal de combatre aquest anonimat que malmet alhora la iniciativa i la responsabilitat, Mounier s'explica amb una contundència que el fa baixar fins als detalls més tècnics:

“L'anonimat hauria de desaparèixer del conjunt de l'economia. El capital de suport, estrany a l'empresa, veurà els seus títols al portador convertits en títols nominatius (...). La llista de socis capitalistes es faran públiques, així com els pressupostos. Les societats anònimes, anomenades (...) societats de capitals, seran suprimides.

(...) El capital no té dret a cap parcel·la d'autoritat o de gestió. Autoritat o gestió pertanyen exclusivament al treball responsable i organitzat. Aquesta exigència sotraga les dues columnes del desordre capitalista: el govern dels bancs i dels consells d'administració, l'assalariat capitalista.”⁶⁵

La concentració de capital i de poder d'iniciativa en unes poques mans fa de l'assalariat un membre d'una “massa despersonalitzada, mantinguda en tensió pel ressentiment.” Així, tant el dirigent com l'assalariat han de sortir del seu anonimat impersonal, cosa que només s'aconseguirà a través de la “democràcia econòmica”, que Mounier descriu de la següent manera:

“En el terreny de la producció l'exigència democràtica vol que cada treballador sigui posat en condicions d'exercir al màxim les prerrogatives de la persona: responsabilitat, iniciativa, creació i llibertat, en el paper que se li assigni d'acord amb les seves capacitats i per l'organització col·lectiva.

(...) [Així s'assoleix] l'emancipació (en sentit propi) dels treballadors, el seu pas del rang d'instruments al rang

---

⁶⁵ Mounier, E.: *Manifest al servei del personalisme*, O.C., vol. 1, p. 597.

d'associats de l'empresa, en una paraula, (...) el reconeixement de la seva majoria d'edat econòmica.”⁶⁶

En la democràcia econòmica personalista, explica Mounier, “hi ha responsabilitat, creació i col·laboració per tot arreu”. La direcció de l'economia ja no correspon a “una casta irresponsable i hereditària”, sinó al “mèrit personal, que s'extreu constantment de l'èlit dels treballadors i és escollit per ells”, d'acord amb els valors d'entrega a l'empresa i de capacitat i competència personal. La democràcia de la co-proprietat es complementa amb la democràcia de la co-gestió que no vol dir absència de jerarquia, sinó jerarquia democràticament legitimada: “En un ordre industrial qualsevol, hi haurà sempre homes que decreten i homes que obeeixen, àdhuc si els primers són representants dels segons.”⁶⁷

5.5. La primacia dels organismes sobre els mecanismes.

La democràcia econòmica, o el socialisme de mercat en que els treballadors són co-propietaris de les empreses i els directius d'aquestes empreses són elegits pels seus treballadors d'entre els propis treballadors, pretén per tant descentralitzar el poder econòmic al màxim. Aquesta és la diferència radical que separa el socialisme de Mounier del socialisme de planificació hereu del marxisme. No se supera el centralisme ocult del capitalisme, dut a terme pels qui controlen els mecanismes financers en que es basa la fecunditat artificial del diner, per un nou tipus de centralisme, ni que sigui públic i estatal.

A la manca de democràcia econòmica del capitalisme, cal respondre amb una alternativa de descentralització radical del

---

⁶⁶ *Ibid.*, p. 599

⁶⁷ Mounier, E.: *Línies de posicions*, a *De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p.86.

món econòmic i del seu poder: descentralització de la producció, de la responsabilitat, de la iniciativa.

Així, a la primacia de la responsabilitat sobre l'aparell anònim, que era una derivació —o podríem dir millor el fonament— de la primacia del treball sobre el capital, li escau una darrera primacia: *la dels organismes sobre els mecanismes*. Es podria dir, de fet, que aquestes tres primacies, juntament amb la primacia de las necessitats sobre la producció, conformen els *quatre principis econòmics* en que es concreta l'alternativa econòmica personalista.

A què es refereix Mounier quan parla de la primacia dels organismes sobre els mecanismes? Parla de l'oposició a la doble centralització capitalista i socialista que en el seu temps està anihilant la persona i totes les seves vocacions reals. La centralització que en el cas del nazisme i de l'estalinisme ha arribat al seu màxim extrem: el monopoli privat extrem; el monopoli públic extrem. “El moviment propi d'una economia personalista és un moviment descentralitzador.” I segueix:

“Aquesta descentralització personalista és, més que un mecanisme, un esperit que surt de les persones, base de l'economia. Tendeix no a imposar sinó a extreure entre les persones col·lectives que tenen iniciativa, relativa autonomia i responsabilitat. No hem de ser víctimes de les imatges. Dir que l'economia (com la societat sencera) està animada per la base, que la creació ha de sortir de baix, és dir, en perspectiva personalista, que l'animació li ve del sí mateix de la realitat espiritual: de la persona.”⁶⁸

I només en l'empresa la persona individual pot trobar, en col·laboració amb d'altres persones individuals, és a dir, en una activitat de co-producció i de co-gestió, de la qual es deriva el règim de co-propietat, aquest espai per a actuar com a ferment

---

⁶⁸ Mounier, E.: *Manifest al servei del personalisme*, O.C., vol. I, p. 604.

espiritual del sistema econòmic. Per tant, la cèl·lula fonamental d'un sistema econòmic personalista hauria de ser l'empresa, l'empresa cooperativa i democràtica, entesa com una persona col·lectiva, i per tant amb capacitat d'animació espiritual del conjunt del sistema econòmic. No existeix l'organisme econòmic en el seu conjunt com un organisme viu si no és per mitjà de la prioritat de les empreses democràtiques.

L'economia en el seu conjunt és només un mecanisme, que funciona d'acord a unes lleis de mercat. És l'empresa la que actua com un organisme vivent i personal. Per això, la primacia de l'organisme sobre el mecanisme vol dir reconèixer l'empresa –i no el mercat en el que aquesta actua– com l'actor real del sistema econòmic. Així, la base d'un sistema econòmic no pot ser ni l'individu isolat, com pretén el liberalisme, ni tot el sistema productiu en el seu conjunt, com vol el socialisme centralitzat. L'economia personalista té la vocació de resoldre el conflicte permanent entre el liberalisme i el col·lectivisme.

Només caldria fer una precisió a la proposta descentralitzadora pròpia del règim de l'economia personalista, explicarà el propi Mounier. Efectivament, una economia personalista ha de tenir l'aspecte d'un espai on les empreses democràtiques, orgàniques, personals, actuen lliurement. Tanmateix Mounier farà sempre una distinció clàssica en ell: entre “sector planificat” i “sector lliure”: el primer encarregat de garantir el mínim vital necessari; el segon encarregat de permetre l'expansió de la lliure iniciativa personal en el joc de la creativitat econòmica i de la responsabilitat.

Mounier, doncs, reconeix també la necessitat d'establir alguns mecanismes de planificació. Ja els hem vist quan hem anticipat la proposta de Mounier pel què fa a la intervenció de l'Estat en la vida econòmica. L'Estat pot planificar sempre que això sigui necessari per garantir les necessitats que requereix el projecte de personalització. Ha de planificar, ho hem vist

també, sempre que això suposi un increment i no una disminució de la llibertat.

Podria ser que la planificació pública suposi no només una salvaguarda de la llibertat política i espiritual, sinó de la llibertat econòmica mateixa. En aquests casos, la descentralització ha de ser substituïda per la planificació. Però és una planificació al servei del principi d'organicitat i de responsabilitat de l'economia personalista. Serà necessari "col·lectivitzar àmpliament l'economia –escriu– per salvar-la de la dictadura dels interessos particulars." Tanmateix, cal fer això sense manllevar "la llibertat, recolzant-la en una economia autònoma i àgil, en comptes d'adherir-la a l'estatisme."⁶⁹ Mounier sintetitzarà aquesta qüestió de la següent manera:

"L'economia personalista és una economia pluralista que distingeix un sector planificat essencialment destinat a la producció del mínim vital, relativament indiferenciat i variable (...) i un sector lliure en el qual juguen, sense amenaçar el mínim vital de ningú, la lliure creació i la lliure emulació. Tanmateix, aquest sector no s'abandona a l'anarquia, sinó que s'organitza d'acord amb una fórmula de cooperació o de corporacions."⁷⁰

La revolució econòmica que proposa Mounier –així la batejarà ell normalment, més que no pas amb el nom d'alternativa– no té com a missió, per tant, una democratització del propi capitalisme. De fet, de res abomina tant Mounier al llarg de la seva obra com de la "universalització del capitalisme", que altres vegades anomenarà "democratització de l'esperit burgès".⁷¹ Si féssim una revolució que sortís victoriosa en la lluita per l'abolició de "la misèria del pobre", però el resultat

---

⁶⁹ *Ibid.*, p. 607.

⁷⁰ *Ibid.*, p. 605.

⁷¹ Mounier, E.: *Revolució personalista i comunitària*, O.C., vol. I, p. 413.

de la qual no fos res més que “la generalització per a tots els homes de l’espantosa misèria del ric”⁷², això és, de l’esperit burgès, hauríem anat molt poc endavant, per no dir que hauríem anat endarrera.

No és tampoc una correcció del capitalisme des de fora per part d’un Estat interventor, però sense eliminar les bases mateixes del propi capitalisme, a l’estil del keynesianisme i de l’Estat del benestar que l’ha encarnat. La revolució personalista, ja ho hem vist al principi d’aquestes pàgines, vol ser una revolució de les estructures econòmiques en la mesura que aquesta revolució de les estructures no és més que el correlat de la revolució dels esperits. Fins i tot, sense sortir de la reflexió estrictament econòmica, Mounier fou sempre molt clar, en aquesta vinculació entre les dimensions econòmiques - materials- i les dimensions ètiques - espirituals- del problema:

“No es tracta d’establir enlloc un col·lectivisme (...), sinó d’extreure, allà on es formen, *persones col·lectives* que reposin en l’organització de persones responsables en tota llur economia interna, persones de persones, tal com un cos vivent és un organisme d’organismes. El principi personalista unit a les condicions col·lectives de la producció moderna ens porta a la noció i a la institució de persones col·lectives. L’impuls mateix de l’economia, que inclina sense determinar, en comptes d’anar cap a l’anivellament propi dels sistemes opressors, de la grandària espacial i del nombre inorganitzat, ens portarà a la reconstrucció de les comunitats naturals a l’entorn de persones reencarnades.”⁷³

---

⁷² *Ibid.*, p. 336.

⁷³ Mounier, E.: *De la propietat capitalista a la propietat humana*, Ed. 62, Barcelona 1968, p. 185.